

Innspill til første gangs høring av regional plan for senterstruktur og handel, med handlingsprogram

Sammendrag og vurderinger

Høringsperioden 16. desember 2022 til 31. mars 2023

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
Agderbyen Eiendomsutvikling AS	<ul style="list-style-type: none">• Viser til tidligere innsendt innspill til planprogrammet og mener at disse delvis er hensyntatt.• Planen bør skille mellom handel med plasskrevende varer og plasskrevende handelskonsept, ikke bare i avsnittet med definisjoner, men også med tanke på hva som bør være tillatt hvor.• Foreslår at planen tar inn handelsområder for kun «plasskrevende varer» som egen kategori, der det ikke tillates «plasskrevende handelskonsept», og heller ikke annen detaljhandel. Dette bør være handelsområder nært logistikk-knutepunkt. Helt konkret foreslås det at Agder Næringspark på Kjerlingland ved E18 i Lillesand kommune tas inn i planen som et slikt handelsområde.	<ul style="list-style-type: none">• I retningslinjen om handelsområder foreslås det følgende formulering: «Nye handelsetableringer i disse områdene bør være forbeholdt handel med plasskrevende varer og plasskrevende handelskonsepter.» En rekke fagrapporter har påpekt at det på grunn av bransjegliding i praksis er umulig å styre at det kun kan etableres handel med plasskrevende varer i et område. Det finnes i realiteten ingen detaljhandelsvirksomheter som utelukkende selger plasskrevende varer. Når en først tillater etablering av handel i et område er det på lengre sikt ikke mulig å sikre at det kun vil selges plasskrevende varer der. Ifølge regjeringens reguleringsplanveileder er det heller ikke tillatt med bestemmelser i en reguleringsplan, som sier at det kun er tillatt med handel med plasskrevende varer eller med spesielle typer varegrupper i et område. Med bakgrunn i dette vurderes det at det ikke vil fungere å definere områder der det kun er tillatt med plasskrevende varer.• Siden det ikke kan utelukkes at det vil kunne etableres handelsvirksomhet på Kjerlingland som vil kunne svekke attraktiviteten til Lillesand sentrum som handelssted, bør Agder Næringspark på Kjerlingland ikke tas inn som handelsområde i den regionale planen. Etablering av

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
		<p>handel langs europavei vil også generelt stride mot det såkalte ABC-prinsippet om «rett virksomhet på rett plass». I tillegg er området per i dag ikke regulert til handel. Det nye planforslaget åpner opp for at Sørlandsparken Øst i Lillesand kommune kan videreutvikles som regionalt handelsområde. Der vil det være mulig å etablere handel med plasskrevende varer og plasskrevende handelskonsepter. Fylkeskommunen kan derfor ikke se at det vil være behov for enda et handelsområde i Lillesand kommune.</p>
<p>Arendal kommune</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ønsker at planen avvises i sin nåværende form og endres i tråd med innspillene. Dette må skje raskt i en ny runde med medvirkning og dialog før planene kan fremmes til endelig behandling. • Mener at gode planprosesser etter plan- og bygningsloven ikke er fulgt, konkret at det har vært manglende involvering av både kommunepolitikere og administrasjonen. • Peker på flere tema som det bør arbeides mer og bedre med. • Formålet med planen er noe uklart og må tydeliggjøres. • Det er uklart hvordan regional samordning for å følge opp planen skal skje. • Frykter at definisjonen av Arendal sentrum som «kommunesenter» vil kunne føre til en sterk skjevfordeling av viktige arbeidsplasser, og at dette vil være i strid med de målene og avtalene som det ble enighet om ved sammenslåing av 	<ul style="list-style-type: none"> • Planforslaget er endret etter første høring og dialogen etter det, og fremmes nå for en ny høring. • Fylkeskommunen mener at det har vært god dialog med administrasjonen etter høring og fram mot det nye høringsforslaget. Når det gjelder politisk involvering var det dessverre ikke mulig med mer enn et møte med representantskapet i Østre Agder Interkommunalt Politisk Råd. Fylkeskommunen er åpen for mer dialog i den nye høringsfasen, om kommunen ønsker det. • Planen er gått gjennom grundig en gang til etter første høring og i dialogfasen etter det. • Hovedformålet er i hovedsak uendret, men det er presisert i kapitlet om formålet hva planen skal bidra til. • Den regionale samordningen skal skje gjennom god dialog mellom fylkeskommunen og kommunene om oppfølgingen av planen. I tillegg er det lagt inn et tiltak om en årlig dialogsamling i forslaget til handlingsprogrammet, som også er tenkt å bidra til en regional samordning.

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
	<p>Agderfylkene. Ønsker derfor at Arendal sentrum endres til «regionsenter» i planen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kjenner seg ikke igjen i den foreslåtte senterstrukturen, fordi den ikke passer med egen arealstrategi og areal- og transportplanen for arendsregionen. Anbefaler og forutsetter at det blir endringer planen som samsvarer mer med kommunens egne utviklingsplaner og definisjoner. • Er skeptisk til den foreslåtte minimumsgrensen på 2.000 m² i handelsområdene. • Noen av retningslinjene bør tas ut av planen, mens ABC-prinsippet bør tas inn som egen retningslinje. • Det bør tas en ny vurdering på krav til kunnskapsgrunnlaget i samtykkesaker, etter at fylkeskommunen har sett på alle innspill til dette. • Det trengs en bredere diskusjon om hvilke typer tjenester som bør være tillatt også i handelsområder. 	<ul style="list-style-type: none"> • Arendal sentrum er endret til «regionsenter» i det nye planforslaget. Planen berører for øvrig ikke målene og avtalene som det ble enighet om ved sammenslåing av Agderfylkene. Disse ligger fast. • Det er ikke er mulig å lage en regional plan som samsvarer nøyaktig med hvordan hver enkelt av de 25 kommunene i Agder har definert sin senterstruktur, fordi alle kommuner bruker ulike betegnelser. Det er imidlertid gjort flere endringer i senterstrukturen i det nye planforslaget som tar hensyn til de fleste konkrete endringsønskene som kommunen hadde. • Føringsen om minste enhetsstørrelse på 2.000 m² i handelsområder er tatt ut, og dette er nå overlatt til kommunene. Her er det tatt inn en forventning om at kommunene gjennom sine planer bør fastsette krav om minste tillatte enhetsstørrelse i handelsområder. • Innspillene om å ta ut noen av retningslinjene og om å ta inn en ny retningslinje om ABC-prinsippet er imøtekommet. • Retningslinjen om krav til kunnskapsgrunnlaget er tatt ut. • Bestemmelser og formuleringer i retningslinjene om at det ikke er tillatt med tjenesteyting i handelsområder er tatt ut.
Arendal Næringsforening	<ul style="list-style-type: none"> • Planen bør i sin helhet forkastes. Den fremstår ikke som nyttig, nødvendig eller hensiktsmessig verktøy for at den enkelte kommune skal håndtere nødvendig næringsutvikling. Kommunene er selv i stand til å ta de rette 	<ul style="list-style-type: none"> • Regional plan for senterstruktur og handel er bestilt av fylkestinget og kan derfor ikke forkastes. Fylkestinget ønsker en regional plan som gir føringer for senterstrukturen, og for etablering av handel og tjenesteyting.

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
	<p>valgene for å ivareta det som er formålet med den regionale planen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fylkeskommunen oppfordres til å utarbeide en strategi for at den enkelte kommune stimuleres til å utvikle sin egen plan for senterstruktur og handel, fremfor å forsøke å detaljstyre kommunene. • Fylkeskommunen må definere og sette premisser for de ulike strukturene, mens kommunene skal utvikle dem og definere dem. Fylkeskommunens rolle i den sammenheng er å sette eksempler. • Definisjonene av de forskjellige områdene, «bydelsentre, lokalsentre, bygdesentre og handelsområder» er svake og har ingen verdi slik de fremstår, fordi de ikke er tilpasset den store utviklingen en kan forvente i Arendal i de nærmeste årene. Allerede innen et par år vil den naturlige strukturen som tvinger seg frem i Arendal ikke være tilpasset de definisjoner som er gjort. • Fylkeskommunen har selv bevist ved flere anledninger at man ikke forholder seg til slike planer, ref. flytting av politikontor og Bufetat ut fra Arendal sentrum. • Arendal sentrum må defineres som regionsenter i Østre Agder på lik linje med Kvadraturen i Kristiansand. • Krøgenes om defineres om «lokalsenter». 	<ul style="list-style-type: none"> • Regional plan for senterstruktur og handel er en overordnet plan som fylkeskommunen mener ikke detaljstyrer kommunene. Planen overlater f.eks. den konkrete avgrensningen av sentre og handelsområder til kommunene og gir kommunene store friheter å utvikle handel og tjenesteyting i de eksisterende sentrene og handelsområdene. • Det nye planforslaget legger ikke noen hindringer for den store utviklingen en kan forvente i Arendal kommune i de nærmeste årene. Fylkeskommunen påpeker at planen kun omhandler utviklingen av detaljhandel og spesielle typer tjenesteyting. • Den regionale planen lages med en klar forventning om at den følges opp, ikke minst av fylkeskommunen selv. • Arendal sentrum er endret til «regionsenter» i det nye planforslaget, på lik linje med Kvadraturen i Kristiansand. • Krøgenes er endret til «lokalsenter» i det nye planforslaget. • Kategoriene «lokalsenter» og «bygdesenter» er slått sammen til den nye kategorien «lokalsenter» i det nye planforslaget. Dermed er innspillet angående Færvik ivaretatt. • Harebakken er endret til «lokalsenter». • Ordlyden i retningslinjen om lokalsenter er endret slik at det er <i>anbefalt</i> med inntil 3.000 m² samlet bruksareal detaljhandel i et lokalsenter, men kommunene kan regulere dette i kommunale planer.

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
	<ul style="list-style-type: none"> • Færvik må defineres som «lokalsenter» og ikke som «bygdesenter». • Harebakken må defineres som «lokalsenter». • Definisjonen av 3 000 m² for detaljhandel i lokalsentre er unødvendig og må defineres og tilpasses av den enkelte kommune i sine planer. • Det må åpnes for tjenesteyting i handelsområder. I tillegg må punktet om «minst 2 000 m² bruksareal» utgå. • Unntaksbestemmelsene for både handel og tjenesteyting må i sin helhet utgå. Næringslivet kan definere dette selv. 	<ul style="list-style-type: none"> • Det nye planforslaget åpner nå for tjenesteyting i handelsområder. • Føringsen om minste enhetsstørrelse på 2.000 m² i handelsområder er tatt ut. • De regionale planbestemmelsene med unntakene er i sin helhet tatt ut.
Bane Nor	Har ingen merknader til planen.	Ingen merknader.
BGM Arkitekter AS	<ul style="list-style-type: none"> • Bergemoen må ikke defineres som «lokalsenter», men som «annet område for handel», der det også bør være tillatt med småhandel. Området dimensjoneres gjennom en kommunal plan som legger til rette for handel med plasskrevende varer og handelskonsepter. Viser i den sammenheng til at en områderegulering av Bergemoen (og detaljregulering for nordlig del av området) er i startgropa som avsenderen har fått i oppdrag å regulere. • Ønsker at minste enhetsstørrelse skal kunne avklares i reguleringsplan og ikke trenger å gå via revisjon av kommuneplanen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Fylkeskommunen vurderer at Bergemoen er et område som i praksis både fungerer som lokalsenter og som handelsområde. I det nye forslaget til regional plan for senterstruktur er det opprettholdt som «lokalsenter», i tråd med dialog med Grimstad kommune etter forrige høring. Administrasjonen i fylkeskommunen er i dialog med både Grimstad kommune og BGM Arkitekter om områdereguleringen og den videre utviklingen av området. • Det er ikke lenger satt krav om en minstestørrelse i det nye planforslaget, og det var det uansett ikke for «lokalsentre». Det eneste som er krevet nå er at kommunen avgrensner og dimensjonerer Bergemoen i sine kommunale planer, og denne prosessen er igangsatt nå.

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
Birkenes kommune	<ul style="list-style-type: none"> • Gir sin tilslutning til planen, men ønsker ikke at det skal legges noen begrensninger på m² ved etableringer av detaljhandel. • Er ikke enig med setningen i kapittel 3 i planforslaget at boligbyggingen bør konsentreres nærmest mulig sentrum. • Planen vil bidra til å styrke lokalsamfunnene og sentrumsområdene som kommunen har etablert. • Retningslinjene i planen kan bidra til å skape mer dialog og samarbeid med nabokommuner, samt gi større innsikt og påvirkning i nabokommuners planer. • Senterstrukturen slik den er definert i planforslaget samsvarer med kommunens egen forståelse. Det er positivt at det legges til rette for at kommunene kan utvikle og etablere handelsvirksomheter i alle tre sentraene. • Bestemmelsene og retningslinjene er formulert tydelig nok og forståelige. 	<ul style="list-style-type: none"> • Det nye planforslaget setter ikke konkrete begrensninger på m² detaljhandel i sentrene og i handelsområdene som er definert i den regionale planen. Dette gir kommunene fleksibilitet når det gjelder utviklingen av lokalsentre. • Ordet «boligbygging» er tatt ut på det konkrete stedet i planen som innspillet henviser til.
Bygland kommune	<ul style="list-style-type: none"> • Det er positivt at planen legger til rette for vekst og utvikling i hele Agder. Å samle tjenestetilbud og handel i utvalgte områder i kommunen styrker eksisterende tilbud og skaper gode rammer for sosiale og inkluderende møteplasser. • Ønsker at Ose blir tatt inn som bygdesenter. • I retningslinje 4.7. byttes «skal» ut med «bør» i setningen om å jordkle større terrenginngrep. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ose er tatt inn som «lokalsenter» i det nye planforslaget. • Retningslinjen om universell utforming, estetikk og kvalitet er i sin helhet tatt ut.

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
Direktoratet for mineralforvaltning	Viser til uttalelsen sin til planprogrammet og kan ikke se at innspillene fra høringen av planprogrammet er tatt med i det oversendte plandokumentet.	Fylkeskommunen vurderte ikke de tidligere innsendte innspillene fra Direktoratet for mineralforvaltning som relevante i den videre planprosessen. Grunnen til det er at planens hovedinnretning er å konsentrere utvikling av handel og besøksintensiv tjenesteyting på allerede etablerte sentre og handelsområder. Dermed mener fylkeskommunen at planen ikke vil komme i konflikt med regjeringens forventninger om å sikre viktige mineralforekomster i sine planer.
Drangsvann AS	Området Benestad / Drangsvann, som er under utvikling, bør vurderes til å bli definert som et lokalsenter. Det er i overordnet plan avsatt areal til forretning / butikk, skole, sykehjem og idrettsanlegg nært knyttet til området.	Fylkeskommunen vurderer at Benestad / Drangsvann ikke bør bli definert som lokalsenter i denne planen. Dette vurderes å være i konflikt med kommunens egne planer, fordi det vil kunne bidra til å svekke den videre utviklingen av Rona som bydelssenter.
Eldrerådet i Farsund kommune	Ønsker å tilføye et avsnitt til retningslinjen om etablering av handel og tjenester i bevaringsverdige bygningsmiljøer, som går ut på at det ikke må lages restriksjoner som er til hinder for utvikling og liv i de historiske bysentra. Det må være mulig å tilpasse det historiske bygningsmiljøet til dagens krav for forretningslokaler og boform.	Fylkeskommunen mener at innspillet allerede er tilstrekkelig ivarettatt gjennom den valgte formuleringen i retningslinjen om etablering av handel og tjenester i bevaringsverdige bygningsmiljøer. Planens hovedformål er å legge til rette for attraktivitet, liv og arbeidsplasser i eksisterende sentre. Samtidig er det viktig handelsetableringer er tilpasset stedets omgivelser, egenart og bygningsmiljø. Det finnes mange eksempler på at dette er mulig å få til. Det foreslås også et tiltak i handlingsprogrammet til planen angående råd og veiledning overfor kommunene med hensyn til å ivareta bygningsmassen i de historiske bysentrene gjennom bruk for handel og service.
Fagerland, Maurith Julie (Arendal FrP)	<ul style="list-style-type: none"> • Ber fylkeskommunen om å avslutte arbeidet med planen. • Planarbeidet fremstår som et maktovergrep på det lokale selvstyret og er en fare for de 	<ul style="list-style-type: none"> • Regional plan for senterstruktur og handel er bestilt av fylkestinget. Derfor er det ikke aktuelt å avslutte planarbeidet.

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
	<p>lokaldemokratiske prosesser gjennom kommunale planer og reguleringer.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Regionale planer kan gjøre det vanskelig å rekruttere og engasjere til det lokale demokratiet. • Arbeidet med regionale planer binder opp mye ressurser i fylkeskommunen som burde brukes til andre tjenester rettet mot innbyggerne. 	<ul style="list-style-type: none"> • At fylkeskommunen kan utarbeide regionale planer med føringer som kommunene skal legge til grunn for sin planlegging er lovfestet i plan- og bygningslovens § 8-2. • Fylkeskommunen deler ikke innsenderens bekymring når det gjelder rekruttering eller engasjementet til det lokale demokratiet. • Det er ingen tvil om at en regional planprosess er ressurskrevende. Det er imidlertid vedtatt av fylkestinget at planen skal utarbeides, og regional planlegging er en av fylkeskommunens oppgaver.
Farsund kommune, uttalelse nr. 1	<ul style="list-style-type: none"> • Kan ikke godta planen som den ligger og varsler en mulig innsigelse til planen. • Prosessen som har ledet frem til høringsforslaget mangler tilstrekkelig involvering fra kommunene. Det burde ha vært tett dialog før høringsforslaget ble lansert, for å få frem kommunenes synspunkter og klassifisere handelsområdene riktigst mulig. • Planen slik den framstår vil bidra til økt sentralisering i og rundt de store byområdene Kristiansand og Arendal. Dette vil kunne bidra til økte klimagassutslipp og at tilbud til barn og unge i kommunen blir mindre attraktive. • Planen vil overstyre kommunene og begrense kommunal råderett. Dette er ikke akseptabelt. • Planen er for rigid, og tar ikke tilstrekkelig hensyn til eksisterende struktur og ulikheter i Agder kommunene. 	<ul style="list-style-type: none"> • Planforslaget er blitt bearbeidet etter innspillene fra høringen. • I tråd med fylkestingets vedtak om forlengelse av planprosessen ble det gjennomført en rekke dialogmøter med kommunene på høsten 2023. Det ble blant annet gjennomført et møte med kommunedirektøren i Farsund der kommunens innspill ble drøftet nærmere. Fylkeskommunen mener at det nye planforslaget samsvarer godt med kommunens egne planer for utviklingen av sentrene. • Fylkeskommunen deler ikke kommunens oppfatning om at planen vil bidra til økt sentralisering i og rundt de store byområdene Kristiansand og Arendal. Tvert imot er selve formålet med planen å utvikle by-, kommune- og lokalsentre i hele Agder. Det foreslås til sammen 134 steder fordelt på hele Agder der det er ønskelig med utvikling av handel og tjenesteyting. • Fylkeskommunen deler heller ikke kommunens oppfatning at planen vil bidra til økte klimagassutslipp og

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
	<ul style="list-style-type: none"> Farsund kommune har spredte handelsområder og liten grad av kollektivtransport, og passer i liten grad inn i handelsstrukturene som planen prøver å bygge opp om. 	<p>at tilbud til barn og unge i kommunen blir mindre attraktive. Tvert imot er planens formål og innretning at den skal bidra til mindre klimagassutslipp og at handel og viktige tjenester er lokalisert slik at de er tilgjengelige for alle.</p> <ul style="list-style-type: none"> At fylkeskommunen kan utarbeide regionale planer med føringer som kommunene skal legge til grunn for sin planlegging er lovfestet i plan- og bygningslovens § 8-2. Planforslaget er blitt bearbeidet. Fylkeskommunen mener at det nye planforslaget ikke er for rigid, og at det nå tar tilstrekkelig hensyn til eksisterende struktur og ulikheter i Agderkommunene. Planforslaget gir kommunene stor fleksibilitet til å utvikle handel og tjenestevirksomhet i de eksisterende sentrene og handelsområdene. Fylkeskommunen mener at den foreslåtte og justerte senterstrukturen er i tråd med kommunens egne planer.
Farsund kommune, uttalelse nr. 2	<p>I tillegg til første uttalelse har kommunen følgende merknader til planforslaget:</p> <ul style="list-style-type: none"> Under regionale handelsområder tilføyes Handelsparken i Lyngdal. Definisjonen av senterstruktur skal ikke legges til grunn for prioritering av andre tilbud enn detaljhandel og besøksintensiv privat tjenestevirksomhet. 	<ul style="list-style-type: none"> Handelsparken i Lyngdal er endret til «regionalt handelsområde». Regional plan for senterstruktur omfatter kun detaljhandel og besøksintensiv offentlig og privat tjenesteyting. Tjenesteyting er i det nye planforslaget nærmere definert gjennom en uttømmende liste.
FFO Agder (Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon)	Har flere innspill vedrørende offentlig transport og bolig.	Innspillene oppfattes ikke til å være relevante for denne planen, men mer for de andre to regionale planene som har vært på høring i samme tidsrom.

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
Flekkefjord kommune	<ul style="list-style-type: none"> • Slutter seg til planforslaget, og har noen konkrete innspill til endringer. • Ønsker at avvik fra regional plan ikke bare kan avklares i kommuneplan, men også i kommunedelplan (retningslinje 4.4. i planforslaget). • Ønsker at det ved avvik fra regional plan i tillegg må utredes konsekvens av etableringen for nabokommunene (retningslinje 4.4.3). • Ønsker å tydeliggjøre at det ved avvik fra regional plan må være krav om en systematisk vurdering av alternativ lokalisering, inkludert potensiale for høyere arealutnyttelse eller transformasjon, i eksisterende sentre og handelsområder (retningslinje 4.4.3). • Foreslår at følgende setning fjernes fra retningslinje 4.9 om parkering: «Arealer for bilparkering bør prioriteres for nullutslippsbiler, med f.eks. skilting og tilstrekkelig mulighet for lading.» • Ønsker å endre setningen i retningslinje 4.5 slik at også bygdesentre skal ha god kollektivdekning, være tilknyttet overordnet sykkelvegnett og ha et godt utformet og trygt transportnett for gående. • «Gyland» endres til «Kongevold» og defineres som lokalsenter. • Andabeløy tilføyes som bygdesenter. 	<ul style="list-style-type: none"> • Retningslinjene om avklaring i kommunale planer ved avvik fra planbestemmelsen er fjernet, inkludert krav til kunnskapsgrunnlag. • Retningslinje om parkering er i sin helhet fjernet. Dermed er innspillet imøtekommet. • Kategoriene «lokalsenter» og «bygdesenter» er slått sammen til den nye kategorien «lokalsenter» i det nye planforslaget. Dermed er innspillet angående kollektivdekning i bygdesentre ikke aktuelt lenger. • Navnet «Gyland» er endret til «Kongevold» og er definert som lokalsenter. • Andabeløy er tatt inn i planen, men som «lokalsenter», fordi kategoriene «lokalsenter» og «bygdesenter» er slått sammen til den nye kategorien «lokalsenter». • Regional plan for senterstruktur omfatter kun detaljhandel og besøksintensiv offentlig og privat tjenesteyting. Tjenesteyting er i det nye planforslaget nærmere definert gjennom en uttømmende liste.

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
	<ul style="list-style-type: none"> Definisjonen av senterstruktur skal ikke legges til grunn for prioritering av andre tilbud enn detaljhandel og besøksintensiv privat tjenestevirksomhet. 	
Forum for natur og friluftsliv Agder	Regionale planer er det viktigste verktøyet for å ta tak i utfordringer som overskrider enkelte sektorer og de enkelte kommuner. De er avgjørende for at nasjonale mål og internasjonale forpliktelser skal kunne nås.	Innspillet tas til etterretning.
Framtiden i våre hender Kristiansand	<ul style="list-style-type: none"> Planforslaget gir en god retning for utviklingen i Agder, men den bør bli mer tydelig og strengere når det gjelder arealbruk og arealeffektivitet. Har flere konkrete innspill på hvordan retningslinjene og bestemmelsene kan gjøres mer tydelig. Det bør stå et mål om arealnøytralitet under retningslinjen om arealeffektivitet. Transformasjon og fortetting bør fremheves enda mer i planen. Senterstrukturen ser riktig og fornuftig ut for Kristiansand, Vennesla, Lillesand, Birkenes og Iveland. Er bekymret for at hvis det er opp til kommunene å avgrense sine sentre, vil dette føre til at de «eser ut». Det bør stå i planen at utvidelse av senterområdene ikke er ønskelig. 	<ul style="list-style-type: none"> Fylkestingets flertall ønsker en mer retningsgivende plan som ikke skal være for streng. De fleste innspillene er derfor ikke tatt til følge. Innspillet om å ta inn et mål om arealnøytralitet er ikke tatt til følge. Fylkestinget signaliserte i endelig behandling av regional plan for bolig, areal og transport i kristiansandsregionen, som ble utarbeidet parallelt med denne planen, at det ikke ønsker mål om arealnøytralitet på nåværende tidspunkt. Transformasjon og fortetting er fremhevet mer i det nye planforslaget ved at det er tatt inn flere steder under retningslinjen om senterstruktur. Fylkeskommunen mener at det er riktig å overlate avgrensningen av sentrene til kommunene. Som nevnt i punktet over fremhever det nye planforslaget transformasjon og fortetting. I retningslinjen om senterstrukturen er det for eksempel tatt inn en setning om muligheter for fortetting og transformasjon i eksisterende sentre og handelsområder alltid skal

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
		vurderes nøye før nye områder for detaljhandel og besøksintensiv tjenesteyting tas i bruk.
Froland kommune	Tar planforslaget til etterretning. Planen gir klare og tydelige føringer og samsvarer godt med kommuneplanen og kommunens framtidsutsikter.	Innspillet tas til etterretning.
Gjerstad kommune	<ul style="list-style-type: none"> • Det må være samsvar mellom begrepene som brukes i planen. De generelle termene som brukes flere steder i kap. 1 og 3; «by-, tettsteds- og bygdesentre», må rettes opp så de blir i samsvar med termene som benyttes i kap. 4; «kommune-, bydels-, lokal- og bygdesentre». • I kap. 4.1 må definisjonene for Gjerstad rettes opp: Brokelandsheia må legges inn som kommunesenter, og Kirkebygda må legges inn som lokalsenter. Om det skal stå i teksten at kommunesenter er definert som steder hvor rådhuset eller kommuneadministrasjonen er lokalisert, så må det inn en setning om at Brokelandsheia er et unntak fra dette. • Arendal sentrum bør defineres som regionsenter, sammen med Kvadraturen i Kristiansand. • Mener at planen bør gi retningslinjer vedrørende avstands anbefalinger for gå-villighet til forskjellige funksjoner, sett i sammenheng med tilgangen på kollektivtilbud. Dette vil være nyttig når kommunene skal lage avgrensinger for sine forskjellige sentrumsområder i egne planer. 	<ul style="list-style-type: none"> • I det nye planforslaget er det nå samsvar mellom begrepene i retningslinjene og i resten av planen. • Brokelandsheia er endret til «kommunesenter» og Kirkebygda til «lokalsenter». Formuleringen om kommunesentre er i tillegg endret til i at kommunesenteret i de fleste kommuner er det stedet der rådhuset eller kommuneadministrasjonen er lokalisert. • Arendal sentrum er endret til «regionsenter» i det nye planforslaget, på lik linje med Kvadraturen i Kristiansand. • Fylkeskommunen har vurdert at avgrensingen av sentrumssonene kan overlates til kommunene uten å gi helt konkrete retningslinjer eller ytterlige anbefalinger. Det ble vurdert å være veldig krevende å utarbeide slike konkrete anbefalinger som passer for alle kommuner i Agder. • Fylkeskommunen mener at planforslaget er tydelig på at eksisterende handelsområder kan videreutvikles for handel og tjenestevirksomhet. • Fylkestinget vedtok å ta ut de regionale planbestemmelsene fra planforslaget. • Det er imidlertid tatt inn ny retningslinje om ABC-prinsippet, der det er presisert at etablering av handel

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
	<ul style="list-style-type: none"> • Det bør komme tydeligere fram at en ønsker utvikling av eksisterende handelsområder, for å gjøre disse mest mulig robuste. • Støtter at planen inneholder en kombinasjon av bestemmelser og retningslinjer. • Er usikker på om kombinasjonen av å fjerne 500 meters byggegrense fra E18, bortsett fra definerte områder, samt å legge opp til at alle kommuner selv skal definere avgrensningen av eget sentrum, til sammen vil utgjøre en løsning som ivaretar intensjonen med planen. Her burde det vært gjennomført en faglig utredning. 	<p>langs europavei generelt strider mot dette prinsippet og derfor bør unngås.</p>
God Driv AS	<p>Ber om at Lohnelier tas inn i planen som «annet område for handel». Dette begrunnes med at det i arealstrategien for Kristiansand kommune, som er en del av kommuneplanens samfunnsdel, er vedtatt at det skal gis mulighet for storhandel/salg av kapitalvarer i Lohnelier, og dette er fulgt opp i høringsutkastet for kommunens arealdel.</p>	<p>Fylkesutvalget fremmet innsigelse mot nye arealer for handel på Lohnelier (vedtak 14.3.2023). Det pågår for tiden en meklingsprosess om dette. Så lenge dette ikke er avklart finner ikke fylkeskommunen det riktig å ta inn Lohnelier som handelsområde i den regionale planen. Innspillet tas ikke til følge.</p>
Grimstad kommune	<ul style="list-style-type: none"> • Ønsker at avgrensningen på 1000 m² for butikker utenfor definerte områder økes til minst 1300 m². • Ønsker at Molland / Støle, og Roesand (Landvik) legges inn som bygdesentre i planen. • Det kan være aktuelt å etablere besøksintensiv tjenesteyting utover størrelsesbegrensningen på 100 m² på hele strekningen langs Fv420 fra Bergemoen / Øygardsdalen til Arendal på grunn av god kollektivdekning. 	<ul style="list-style-type: none"> • De regionale planbestemmelsene med unntakene er i sin helhet tatt ut. Dette innebærer at planforslaget ikke lenger inneholder et forbud mot å etablere detaljhandel eller tjenestevirksomhet utenfor de definerte sentrene og handelsområdene utenfor senterstrukturen. Dermed er det åpnet for etablering av både detaljhandel og tjenesteyting i tråd med ønskene fra kommunen, så lenge dette bidrar til attraktivitet, liv og arbeidsplasser i de eksisterende regionsentre, kommunesentre, bydelssentre og lokalsentre slik de er nevnt i planen.

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
	<ul style="list-style-type: none"> • Det kan være hensiktsmessig å tillate handelsvirksomhet og tjenesteyting knyttet til for eksempel landbruksvirksomhet også i utenfor de angitte lokalsentrene og bygdesentrene. • Det må sikres muligheter for næring ved fremtidige E18-kryss. • Det er uheldig at det ikke har vært bedre medvirkning av kommunene. Derfor er det viktig at fylkeskommunen tar opp en direkte dialog med den enkelte kommune for å gå gjennom høringsinnspillene som blir gitt. • Oppfatter forslag til ny planbestemmelse som en innstramming, fordi det med eksisterende plan er lov å etablere handel med et samlet bruksareal opptil 3.000 m². Synes ikke at denne endringen er godt nok begrunnet. Det bør vurderes hvilke virkninger det gir, alternativt endre tilbake til eksisterende ramme. • Etterlyser et grundigere kunnskapsgrunnlag og vurderinger forelagt i høringsdokumentene. • Påpeker at kommunen har flere handelsområder i kommunale planer som etter rettsvirkningen av planen nå må vurderes på nytt. anbefaler at fylkeskommunen har en grundig gjennomgang av kommunale planer og muligheten for handelsetableringer etter disse, og at det gjøres en ny vurdering av rettsvirkningen av den regionale planen før planen vedtas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Innspillet om å ta inn Molland / Støle, og Roresand (Landvik) i planen tas ikke til følge. Når det gjelder Roresand (Landvik) mener fylkeskommunen at enda et lokalsenter ikke langt fra Bergemoen fører til byspredning og ikke bidrar til å styrke eksisterende sentre i Grimstad. Molland / Støle oppfyller ikke kriteriene til å bli definert som senter, som fylkeskommunen har lagt til grunn, hverken nå eller på lengre sikt. • Planen omfatter ikke alle typer næring, kun detaljhandel og nærmere definerte typer tjenesteyting. Samtidig presiserer planen i en ny retningslinje om ABC-prinsippet at etablering av detaljhandel og tjenesteyting langs europavei generelt strider mot dette prinsippet og derfor bør unngås. Alle andre typer næring derimot kan kommunen etablere ved fremtidige kryss, forutsatt at dette ikke strider mot andre planer. • Fylkeskommunen rektøren mener at det har vært mye og god dialog med administrasjonen i kommunen etter første høring, der begge sider har vært på tilbudssiden. • Det er benyttet et omfattende kunnskapsgrunnlag i planarbeidet. Dette fremgår i et eget vedlegg til planen. En nærmere beskrivelse av vurderingene som er gjort fremgår av konsekvensutredningen til planen. • I og med at fylkestinget har vedtatt å ta ut regional planbestemmelse er rettsvirkningen endret, slik at vedtatte kommunale planer fortsatt gjelder.

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
	<ul style="list-style-type: none"> • Homborsund endres fra bygdesenter til lokalsenter. • Holvika tas ut som lokalsenter. • Bergemoen defineres som et lokalsenter for «Grimstad nord» (nord og vest for E18), men hvor det også tillates handel med plasskrevende varegrupper for hele Grimstad. Dimensjonering av Bergemoen handelsområde avklares gjennom kommunal plan. • Fevik defineres som «bydelssenter» istedenfor lokalsenter. • Campus Grimstad inkl. Øygårdsdalen defineres som et lokalsenter i tråd med kommuneplanens arealdel og områderegulering for Campus (totalt tillatt inntil 7500 m² handelsareal). • «Avviksvurdering» jf. foreslått retningslinje 4.4 bør også kunne gjøres gjennom en reguleringsplanprosess. • Arendal sentrum bør være regionsenter på lik linje med Kvadraturen i Kristiansand. 	<ul style="list-style-type: none"> • Homborsund er endret fra «bygdesenter» til «lokalsenter» ved at disse to senterkategoriene er slått sammen til den nye kategorien «lokalsenter». • Holvika er tatt ut av planen. • Bergemoen er definert som «lokalsenter». Administrasjonen i fylkeskommunen er i dialog med Grimstad kommune om områdereguleringen og den videre utviklingen av området. • Fevik er beholdt som «lokalsenter», i tråd med dialog med kommuneadministrasjonen og med kommunens egne planer. • Campus Grimstad er tatt inn som lokalsenter, og avgrensningen av det er overlatt til kommunene. • Retningslinjene om avklaring i kommunale planer ved avvik fra planbestemmelsen er fjernet, fordi regionale planbestemmelser er fjernet fra planforslaget. • Arendal sentrum er endret til «regionsenter» i det nye planforslaget, på lik linje med Kvadraturen i Kristiansand.
Grimstad Næringsforening	<ul style="list-style-type: none"> • Det er viktig at planen legger til rette både for plass til nye næringer og vekst for eksisterende virksomheter i de områder av Grimstad dette naturlig hører hjemme. • Avgrensningen på 1.000 m² for butikker utenfor definerte områder økes til minst 1.300 m². • Det er viktig at det sikres muligheter for næring ved fremtidige E18-kryss. 	<ul style="list-style-type: none"> • Planen legger til rette for både nye virksomheter og vekst for eksisterende virksomheter innen detaljhandel og tjenesteyting i Grimstad sentrum og i de fem lokalsentrene i Grimstad kommune som er nevnt i planforslaget. • De regionale planbestemmelsene med unntakene er i sin helhet tatt ut. Dette inkluderer også unntaksreglene

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
	<ul style="list-style-type: none"> • Grimstad har flere handelsområder i kommunale planer som en antar påvirkes av rettsvirkningen av høringsforslaget. Dette anses som uheldig og svekkende for Grimstads attraktivitet og vekst om disse må vurderes på ny. • Aksene fra sentrum langs Campus / Vesterled og opp til og med Bergemoen bør løftes for mer handel. • Grimstad sentrum bør defineres som regionsenter. • Bergemoen bør endres fra lokalsenter til «annet handelsområde». • Campus Grimstad bør legges inn som «annet handelsområde». • Fevik bør endres fra «lokalsenter» til «bydelssenter». • Homborsund bør endres fra «bygdesenter» til «lokalsenter». • Molland / Støle bør tas inn som «bygdesenter». • Roresand og Holvika bør tas ut av planen. 	<p>for dagligvarebutikkene som dermed ikke er underlagt størrelsesbegrensninger.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Planen omfatter ikke alle typer næring, kun detaljhandel og nærmere definerte typer tjenesteyting. Samtidig presiserer planen i en ny retningslinje om ABC-prinsippet at etablering av detaljhandel og tjenesteyting langs europavei generelt strider mot dette prinsippet og derfor bør unngås. Alle andre typer næring derimot kan kommunen etablere ved fremtidige kryss, forutsatt at dette ikke strider mot andre planer. • I og med at fylkestinget har vedtatt å ta ut regional planbestemmelse er rettsvirkningen endret, slik at vedtatte kommunale planer fortsatt gjelder. • Dette betyr også at planforslaget ikke lenger inneholder et forbud mot å etablere detaljhandel eller tjenestevirksomhet utenfor de definerte sentrene og handelsområdene utenfor senterstrukturen. Dermed er det åpnet for etablering av både detaljhandel og tjenesteyting i tråd med innspillene fra Grimstad Næringsforening, så lenge dette bidrar til attraktivitet, liv og arbeidsplasser i de eksisterende regionsentre, kommunesentre, bydelssentre og lokalsentre slik de er nevnt i planen. • Fylkeskommunen mener ikke det er naturlig å definere Grimstad sentrum som regionsenter på lik linje med Kvadraturen i Kristiansand og Arendal sentrum. Innspillet tas ikke til følge. • Bergemoen er beholdt som «lokalsenter», i tråd med dialog med kommuneadministrasjonen.

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
		<ul style="list-style-type: none"> • Campus Grimstad er tatt inn i planen, ikke som «handelsområde», men som «lokalsenter», i tråd med kommunens ønske og slik som det har vært definert i gjeldende senterstrukturplan for Aust-Agder. • Fevik er beholdt som «lokalsenter», i tråd med dialog med kommuneadministrasjonen og med kommunens egne planer. • Homborsund er endret fra «bygdesenter» til «lokalsenter» ved at disse to senterkategoriene er slått sammen til den nye kategorien «lokalsenter». • Molland / Støle tas ikke inn i planen. Stedet oppfyller ikke kriteriene til å bli definert som senter, som fylkeskommunen har lagt til grunn, hverken nå eller på lengre sikt. • Roresand og Holvika er tatt ut av planen.
Haugenes, Kristoffer	Påpeker at det er forskjell i senterstrukturen mellom regional plan for senterstruktur og regional plan for bolig, areal og transport i kristiansandsregionen. Konkret bør Dvergsnes være lokalsenter, slik som det er definert i senterstrukturplanen.	Feilene som innsenderen påpeker er blitt rettet opp i forbindelse med sluttbehandlingen av regional plan for bolig, areal og transport i kristiansandsregionen. Dvergsnes er definert som lokalsenter i forslag til regional plan for senterstruktur og handel, slik som innsenderen også oppfatter er riktig.
Iveland kommune	<ul style="list-style-type: none"> • Den foreslåtte senterstrukturen for stedene i Iveland kommune er fornuftig og i tråd med senterstrukturen som kommunen har definert i egne kommunale planer. • Bestemmelsene og retningslinjene er formulert tydelig nok og forståelige og oppfattes som egnet til å oppnå formålet med planen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Innspillene tas til etterretning. • De regionale planbestemmelsene er imidlertid tatt ut i tråd med fylkestingets vedtak.

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
	<ul style="list-style-type: none"> • Det er positivt at planen legger opp til at det kan etableres handel og tjenester i tilknytning til de definerte stedene og at det i tillegg åpnes for unntak i nær tilknytning til boligområder. 	
J.B. Ugland Eiendom AS	<ul style="list-style-type: none"> • Kjenner seg i stor grad ikke igjen i forslag til lokal- og bygdesentre i kommunene Grimstad og Arendal. • Ber om at Campusområdet tas inn som et lokalsenter igjen, slik som i gjeldende senterstrukturplan for Aust-Agder. • Ønsker at Arendal fortsatt skal være et regionsenter øst i Agder. • Gjør oppmerksom på at området langs med Vesterled er regulert til handel. 	<ul style="list-style-type: none"> • Senterstrukturen for Arendal og Grimstad er endret i det nye planforslaget, basert på innspillene fra andre aktører som innsenderen henviser til. • Campus Grimstad er tatt inn som lokalsenter. • Arendal sentrum er endret til «regionsenter». • I og med at fylkestinget har vedtatt å ta ut regional planbestemmelse av planforslaget er rettsvirkningen endret, slik at vedtatte kommunale planer fortsatt gjelder.
Klimaalliansen	<ul style="list-style-type: none"> • Ønsker seg generelt i mye større grad av handling for å håndtere klima- og naturkrisen. • Det må brukes mer ressurser på kommunikasjon overfor innbyggerne. Oppfordrer til bruk av innbyggerinnovasjon som virkemiddel. • Fylkeskommunen bør ta et ansvar og legge til rette for at kommunale klima- og miljørådgivere får virkemidler som mobiliserer befolkningen i klima- og miljøarbeidet. 	<ul style="list-style-type: none"> • Innspillene viser i all hovedsak ikke til det konkrete planforslaget og tas derfor til orientering. • En oppfølging av innspillene vurderes i forbindelse med andre prosesser og i dialog med aktuelle avdelinger i fylkeskommunens administrasjon.
Klungland, Torbjørn	Uttalelsen er nesten likelydende med uttalelsen fra Maurith Julie Fagerland (se oppsummeringen der, lenger oppe i denne oppsummeringen).	Se kommentarene til uttalelsen fra Maurith Julie Fagerland lenger oppe i denne oppsummeringen.
Kristiansand kommune	<ul style="list-style-type: none"> • Ønsker at senterstrukturen i planen endres i samsvar med senterstrukturen fastsatt i 	<ul style="list-style-type: none"> • Strai er tatt inn som lokalsenter i planen, og Tømmerstø er tatt ut.

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
	<p>overordnet arealstrategi for Kristiansand kommune. Konkret ønskes Strai tatt inn som lokalsenter og Tømmerstø fjernet som lokalsenter, og navn på et par steder bør endres.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Regional planbestemmelse må endres slik at det kan legges til rette for handel med plasskrevende varer i Lohnelier, i samsvar med overordnet arealstrategi for Kristiansand. Området for slik handel avgrenses i kommuneplanens arealdel / reguleringsplan for Lohnelier. • Er ikke enig i at regional planbestemmelse skal gjelde foran tidligere vedtatte kommunale planer når det er motstrid. Mener at regional planbestemmelse skal legges til grunn for nye planer og revisjon av gjeldende reguleringsplaner, og at det ved motstrid er godkjente reguleringsplaner som gjelder foran regional planbestemmelse. Men slik at definisjoner av handel og tjenesteyting i den regionale planen supplerer reguleringsplanene der de er mangelfulle. • Det bør åpnes opp for etablering av tjenesteyting som treningssentre og andre helsesrelaterte basistjenester i Sørlandsparken. • Påpeker avvik i senterstrukturen mellom denne planen og høringsforslag til regional plan for bolig, areal og transport i kristiansandsregionen. • Dersom bestemmelsen om tjenesteyting er ment å gjelde for offentlig tjenesteyting som for eksempel barnehager og skoler, er 	<ul style="list-style-type: none"> • Fylkesutvalget fremmet innsigelse mot etablering av handel på Lohnelier (vedtak 14.3.2023). Det pågår for tiden en meklingsprosess om dette. Så lenge dette ikke er avklart finner ikke fylkeskommunen det riktig å ta inn Lohnelier som handelsområde i den regionale planen. Innspillet tas ikke til følge. Samtidig påpekes det at fylkestinget vedtok å ta ut regionale planbestemmelser fra planforslaget. Dermed gjelder vedtatte kommunale planer fortsatt. • Det nye planforslaget åpner nå generelt opp for tjenesteyting i alle handelsområder og dermed også i Sørlandsparken. • Avvikene mellom de to planene, som kommunen påpeker, ble rettet opp i forbindelse med sluttbehandlingen av regional plan for bolig, areal og transport i kristiansandsregionen. • Det er presisert i det nye planforslaget at barnehager og grunnskoler ikke er omfattet av planen. • Det nye planforslaget inneholder ikke lenger rigide føringer om minste enhetsstørrelse i handelsområder. I retningslinjen om senterstrukturen står det nå kun at kommunene gjennom sine planer bør fastsette krav om minste tillatte enhetsstørrelse i handelsområder. Kommunen står dermed fritt til å sette krav om minste enhetsstørrelse for handel i handelsparkene til 3.000 m², hvis en ønsker det. • Det kom inn flere innspill under planprosessen om at Sørlandsparken vest og Sørlandsparken øst må sees i sammenheng. I det nye planforslaget er disse to områdene derfor foreslått slått sammen til ett regionalt

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
	<p>unntaksbestemmelsen på 100 m² for lite. Det bør presiseres i den regionale planbestemmelsen, dersom denne ikke er ment å gjelde for grunnskoler og barnehager.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Anbefaler at minste enhetsstørrelse for handel i handelsparkene endres til 3.000 m². • Utvikling av handel i Sørlandsparken vest og Sørlandsparken øst må sees i sammenheng for å sikre en rasjonell utnyttelse av arealene i næringsparken. • Målene i planen samsvarer godt med målene i kommuneplanens samfunnsdel med overordnet arealstrategi og høringsforslaget til kommuneplanens arealdel. • Planforslaget ivaretar barn og unges interesser på en god måte og inneholder viktige grep for å bedre folkehelsen. • Kan ikke se at skillet mellom lokalsentra og bygdesentra, slik regional plan foreslår, tilfører planen noe ekstra som er nyttig for å styre utviklingen av områdene. • Støtter at avgrensningen av sentrene overlates til kommunene, men påpeker at det i forslag til kommuneplanens nye arealdel ikke er fastsatt konkret utstrekning av alle sentrene. • Er ikke enig i at planbestemmelsen om tjenesteyting tillater nyetablering eller utvidelse på alle nivåer i senterstrukturen. Dette gir liten styring, særlig når det gjelder nyetableringer, og 	<p>handelsområde «Sørlandsparken». Det bør legges opp til videre dialog mellom fylkeskommunen, Kristiansand kommune, Lillesand kommune og statsforvalteren om videre utvikling av begge delene av Sørlandsparken, sett i en regional sammenheng.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lokalsentrene og bygdesentrene er etter en ny vurdering slått sammen til den nye kategorien «lokalsenter». • Planforslaget presiserer i «retningslinjen om avgrensning av områder for detaljhandel og besøksintensiv tjenestevirksomhet i kommunale planer» at avgrensningen av sentrene må skje gjennom arealformål som tillater etablering av detaljhandel og tjenesteyting. Fylkeskommunen har etter dialog med administrasjonen i kommunen forstått det slik at kommunen tenker å følge opp retningslinjen i den regionale planen i tråd med intensjonene i den regionale planen. • I tråd med fylkestingets vedtak inneholder det nye planforslaget ikke lenger en regional planbestemmelse om lokalisering av tjenesteyting. Uavhengig av det ser ikke fylkeskommunen det som et problem eller i strid med ABC-prinsippet at kommunene kan styre selv hvilke typer tjenester de ønsker å etablere på de ulike nivåene i senterstrukturen. • Det er presisert i det nye planforslaget at sykehusområdet og universitetsområdet i inngår «randsonen» for Kvadraturen.

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
	<p>oppfattes ikke å være i samsvar med ABC-prinsippet for lokalisering av virksomheter.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Legger til grunn at sykehusområdet og UiA inngår i det som i planforslaget er betegnet som «Kvadraturen med randsoner». Dette må presiseres i planen. 	
Kristiansand utbyggerforening	<ul style="list-style-type: none"> • Sterkt uenig i at regional plan skal gjelde foran tidligere vedtatte kommune planer. • Sterkt kritisk til juridisk bindende bestemmelser og retningslinjer på regionalt nivå som kan brukes som grunnlag for innsigelse. • Oppfatter den foreslåtte prosessen og kravene for samtykkebehandling som tungvint, lite forutsigbart og at det kan bidra til å stanse ønsket utvikling. • Kritisk til omfanget av foreslåtte retningslinjer. De bør enten endres eller fjernes, spesielt retningslinjer av prosessuell karakter. • Er positiv til at nyetablering eller utvidelse av detaljhandel og tjenesteyting med høy besøksfrekvens kan lokaliseres uten spesielle begrensninger i Kvadraturen. Mener samtidig at det heller ikke bør være noen begrensninger for lokalsentre og bygdesentre. • Et generelt forbud mot tjenesteyting i handelsområder kan være til hinder for fortetting og transformasjon og i stedet føre til større press på nye utbyggingsområder. Her bør 	<ul style="list-style-type: none"> • Fylkestinget vedtok å ta juridisk bindende regionale planbestemmelser ut av planforslaget. Det betyr at vedtatte kommunale planer fortsatt gjelder. I tillegg ble det vedtatt at retningslinjene i planen skal sees på som retningsgivende for kommunenes arealplanlegging, men at de ikke gir regionale og statlige etater grunnlag for å fremme innsigelser. • Dette innebærer også at kravet om samtykkebehandling ved avvik fra planen faller bort. • Fylkestinget vedtok også å fjerne noen av retningslinjene, men støtter omfanget av retningslinjene i planforslaget som nå sendes på høring. • I det nye planforslaget er lokalsentre og bygdesentre slått sammen til den nye kategorien «lokalsentre». Her er retningslinjen nå formulert slik at det som hovedregel er anbefalt med inntil 3.000 m² samlet bruksareal detaljhandel i et lokalsenter, men at kommunene kan regulere dette i kommunale planer. • Det nye planforslaget åpner nå generelt opp for tjenesteyting i handelsområder.

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
	bestemmelsen endres til kun å gjelde for offentlig tjenesteyting.	
Kvadraturforeningen & Kvadraturen Gårdeierforening	<ul style="list-style-type: none"> • Opplever at planforslaget i stor grad fanger opp tidligere oversendte innspill til planprogrammet. • Det er avgjørende at planen inneholder regional planbestemmelse med konkrete retningslinjer for senterstruktur, lokalisering av handel og besøksintensiv tjenestevirksomhet. • Man kan ikke legge opp til en restriktiv parkeringspolitikk i by- og bydelssentra, samtidig som man tillater fri etablering av handel- og tjenesteyting i eksterne handelsområder. • Areal for plasskrevende varer må tydelig prioriteres fremfor areal til plasskrevende handel utenfor by-, bydels- og bygdesentrum. Plasskrevende handel bør fortrinnsvis etableres innenfor eksisterende areal for kjøpesenter / varehus. Dette styrker både grunnlaget for eksisterende kjøpesenter / varehus, samtidig som man «frigjør» areal til andre type næringsetableringer som krever større areal. • Det er tilstrekkelig areal regulert for blant annet plasskrevende handel, spesielt i bykommunene. Det påpekes i den sammenheng at flere arealer for plasskrevende handel har utfordringer med å få store leietakere. 	<ul style="list-style-type: none"> • Fylkestinget vedtok at det nye planforslaget ikke skal ha regional planbestemmelse. Planforslaget inneholder imidlertid fortsatt retningslinjer om senterstruktur som også sier noe om lokalisering av handel og besøksintensiv tjenestevirksomhet. • Innspillet angående parkeringspolitikk tas til etterretning. Fylkeskommunen har etter en ny vurdering tatt ut retningslinjen om parkering i det nye planforslaget. Fylkeskommunen viser til at det er en egen retningslinje om parkering i den nylig vedtatte regionale planen for bolig, areal og transport i kristiansandsregionen. • Fylkeskommunen er enig i at det er viktig å skille mellom handel med plasskrevende varer og plasskrevende handelskonsepter når det planlegges for handelsetableringer. Fylkeskommunen mener likevel at det i handelsområder utenfor by-, bydels-, kommune- og lokalsentre kan tillates både handel med plasskrevende varer og plasskrevende handelskonsepter, fordi det ikke i alle tilfeller vil være mulig å få etablert plasskrevende handelskonsepter i bysentrene. Utover det er fylkeskommunen enig med Kvadraturforeningen at det er viktig å utnytte eksisterende arealer ved handelsetableringer. Derfor er det presisert i retningslinjen om handelsområder at fortetting og transformasjon alltid skal vurderes. • Øvrige innspill tas til orientering.

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
Kvinesdal FrP	Uttalelsen er nesten likelydende med uttalelsen fra Maurith Julie Fagerland (se oppsummeringen der, lenger oppe i denne oppsummeringen).	Se kommentarene til uttalelsen fra Maurith Julie Fagerland lenger oppe i denne oppsummeringen.
Kvinesdal kommune	<ul style="list-style-type: none"> • Ser det som positivt at Agder fylkeskommune har fremlagt forslag til regional plan for senterstruktur og handel som omfatter alle kommunene på Agder, og at planen kan bidra til likebehandling av kommunene. Planen kan være et godt verktøy for å skape attraktivitet, liv og arbeidsplasser i by-, tettsteds- og bygdesentrene i hele Agder. • Ser det som naturlig at Kristiansand med randsone er regionsenter i Agder. • Storekvina må innarbeides som et bygdesenter i planen. • Planen vil være lettere å realisere dersom det er mindre rom for tolkninger knyttet til innholdet / formuleringene i forslag til retningslinjer i kapittel 4.3 til 4.9. • I planlegging og etablering av ny E39 gjennom Agder og Rogaland er det viktig at det tilrettelegges for nye næringsarealer langs denne. 	<ul style="list-style-type: none"> • Storekvina er tatt inn som «lokalsenter» i planen. • Planen omfatter ikke alle typer næring, kun detaljhandel og nærmere definerte typer tjenesteyting. Samtidig presiserer planen i en ny retningslinje om ABC-prinsippet at etablering av detaljhandel og tjenesteyting langs europavei generelt strider mot dette prinsippet og derfor bør unngås. Alle andre typer næring derimot kan kommunen etablere ved fremtidige kryss, forutsatt at dette ikke strider mot andre planer.
Kystverket	Har ingen merknader til planforslaget.	Tas til etterretning.
Lillesand kommune	<ul style="list-style-type: none"> • Det er positivt at Agder fylkeskommune slår sammen to regionale planer til én felles plan for Agder. På denne måten bidrar man til likebehandling av kommunene i fylket. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sørlandsparken Øst er i det nye planforslaget slått sammen med Sørlandsparken (Vest) til det nye regionale handelsområdet «Sørlandsparken». Innspillet fra kommunen anses med dette som imøtekommet.

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
	<ul style="list-style-type: none"> • Det er bra at planforslaget inneholder et eget kapittel som omhandler begrepsavklaringer og definisjoner. Dette bidrar til en bedre og felles forståelse av de foreslåtte bestemmelsene og retningslinjer. • Er i hovedsak enig i planens foreslåtte senterstruktur, med understreker at Sørlandsparken Øst endres til å være «regionalt handelsområde». • Planen må i større grad hensynta de eksisterende næringsområdene i kommunene. • Tingsaker senter må tas inn i listen under «Andre områder for handel» • Næringsareal ved Brønningsmyr / Kjerlingland må tas inn som handelsområde, men med begrensning til handel med plasskrevende varer. • Er positiv til at kommunene selv skal fastsette den konkrete utstrekningen av de ulike senterstrukturene. Dette vil bidra til å styrke det kommunale selvstyret. • De regionale retningslinjene skaper fleksibilitet og gir en sterk mulighet for lokal tilpasning. De er et godt styringsverktøy som gir mer forutsigbarhet og setter like føringer for de ulike kommunene i regionen. • Anbefaler sterkt at planens forslag om planbestemmelse endres til retningslinje. 	<ul style="list-style-type: none"> • Planen omfatter ikke næringsområder generelt, kun detaljhandel og besøksintensiv tjenesteyting etter en nærmere bestemt liste. • Basert på fylkeskommunens eget analysegrunnlaget, slik det er beskrevet under «senterstrukturen» i planforslagets kapittel 3, mener fylkeskommunen fortsatt at Tingsaker bør defineres som «lokalsenter» i den regionale planen. • En rekke fagrapporter har påpekt at det på grunn av bransjeglidning i praksis er umulig å styre at det kun kan etableres handel med plasskrevende varer i et område. Når en først tillater etablering av handel i et område er det på lengre sikt ikke mulig å sikre at det kun vil selges plasskrevende varer der. Ifølge regjeringens reguleringsplanveileder er det heller ikke tillatt med bestemmelser i en reguleringsplan, som sier at det kun er tillatt med handel med plasskrevende varer eller med spesielle typer varegrupper i et område. Siden det ikke kan utelukkes at det vil kunne etableres handelsvirksomhet på Brønningsmyr / Kjerlingland som vil kunne svekke attraktiviteten til Lillesand sentrum som handelssted, mener fylkeskommunen at dette området ikke bør tas inn som handelsområde i den regionale planen. Etablering av handel langs europavei vil også generelt stride mot det såkalte ABC-prinsippet om «rett virksomhet på rett plass». I tillegg er området per i dag ikke regulert til handel. • Fylkestinget vedtok ikke å gjøre forslag til regional planbestemmelse om til en retningslinje, men at det som

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
	<ul style="list-style-type: none"> Ber om at det velges et annet bilde enn Kjerlingland i kapittel 3. Sammensetningen med teksten på samme side er tendensiøs. 	<ul style="list-style-type: none"> sto under regionale planbestemmelser skulle fjernes helt fra planforslaget. Bildet med Kjerlingland er fjernet fra planforslaget.
Lindesnes kommune	<ul style="list-style-type: none"> Til handlingsprogrammet: Ønsker at fylkeskommunen gjennomfører en analyse av hvilken effekt handelsområdene Sørlandsparken og Stoa har på by-, tettsteds- eller bygdesentre i nabokommunene og egen kommune samt klima og miljøpåvirkninger. Ønsker at navnet på bygdesenter «Laudal nedre / Kjerrvaneset» endres til «Laudal». Enig i behovet for regionale planbestemmelser og retningslinjer og støtter disse slik de er foreslått, men har enkelte små endringsønsker. Når det gjelder krav om kunnskapsgrunnlag ved avvik av regional plan (retningslinje 4.4.3) bør det tilføyes et punkt om at regional planmyndighet vektlegger lokale situasjon og plankapasitet. Det bør vurderes om retningslinjen om parkering skal suppleres med en oversikt over hvilke konkrete steder som menes. Dette bør inn som tiltak i handlingsprogrammet. Bestemmelsene oppleves å være utformet slik at det gir et lokalpolitisk handlingsrom, særlig sett i forhold til at de omfatter alt fra regions- til bygdesentre. 	<ul style="list-style-type: none"> Innspillet til handlingsprogrammet ble vurdert, men ble ikke valgt prioritert i forslaget til handlingsprogrammet for perioden 2023-2027. Navnet for Laudal ble endret i tråd med innspillet. Kommunens innspill til retningslinjene er tatt inn i det nye planforslaget. Fylkestinget vedtok at det nye planforslaget ikke skal ha regional planbestemmelse. Dermed er også innspillet vedrørende krav om kunnskapsgrunnlag ikke aktuelt lenger. Siden retningslinjen om parkering er tatt ut i det nye planforslaget vurderes kommunens innspill vedrørende dette ikke som aktuelt lenger.

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
Lyngdal kommune	<ul style="list-style-type: none"> • Høringsforslaget mangler tilstrekkelig involvering fra kommunene. • Planen vil bidra til økt sentralisering og økte klimagassutslipp. • Planen vil overstyre kommunene og begrense kommunal råderett. • Planen er rigid og tar ikke tilstrekkelig hensyn til eksisterende struktur og ulikhetene i Agderkommunene. • Ønsker at handelsparken Rom endres fra lokalsenter til regionalt handelsområde. • Ønsker at Konsmo endres fra bygdesenter til lokalsenter. • Ønsker at Kvavik næringspark og Herdalen tas inn i planen som handelsområder. • Ønsker at Korshamn tas inn i planen som bygdesenter. 	<ul style="list-style-type: none"> • I tråd med fylkestingets vedtak om forlengelse av planprosessen ble det gjennomført en rekke dialogmøter med kommunene på høsten 2023. Det ble blant annet gjennomført et møte med administrasjonen i Lyngdal kommune der kommunens innspill ble drøftet nærmere. • Fylkeskommunen deler ikke kommunens oppfatning om at planen vil bidra til økt sentralisering og økte klimagassutslipp. Tvert imot er selve formålet med planen å utvikle by-, kommune- og lokalsentre i hele Agder. Det foreslås til sammen 134 steder fordelt på hele Agder der det er ønskelig med utvikling av handel og tjenesteyting. Planforslaget er også tydelig på at et av formålene er mindre klimagassutslipp. • At fylkeskommunen kan utarbeide regionale planer med føringer som kommunene skal legge til grunn for sin planlegging er lovfestet i plan- og bygningslovens § 8-2. Fylkestinget vedtok imidlertid at det nye planforslaget ikke skal ha regional planbestemmelse. Dermed må det oppfattes som mindre «rigid» enn forrige høringsforslag. • Fylkeskommunen mener at det nye planforslaget gir kommunene stor fleksibilitet til å utvikle handel og tjenestevirksomhet i de eksisterende sentrene og handelsområdene. • Handelsparken på Rom er endret til «regionalt handelsområde» i det nye planforslaget. • Konsmo er endret til «lokalsenter». • Kvavik tas ikke inn i planen. Fylkeskommunen finner det ikke riktig å ta inn et område som handelsområde i en regional plan som ikke er regulert til dette formålet i

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
		<p>kommunens egne planer. Ifølge kommunens egne planer er Kvavik regulert til henholdsvis «næring» og «industri».</p> <ul style="list-style-type: none"> • Herdalen tas ikke inn i planen, i og med at fylkesutvalget hadde innsigelse til å etablere handel der (vedtak 20.12.2022). • Korshamn er tatt inn som «lokalsenter».
Mandal Handel og Serviceforening	<ul style="list-style-type: none"> • Planforslaget fremmer en god rollefordeling for de ulike sentra. Den gir også føringer for å styrke strukturene i bysentra i samsvar med nasjonale ønsker. • Det er sentralt at handel og tjenestetilbudet ikke spres ugjennomtenkt utover store områder, da det normalt svekker by- og bygdesentra. • Høringsforslaget harmonerer med Lindesnes kommunes vedtak om at Mandal sentrum skal vokse innenfra og utover. 	Innspillene tas til etterretning.
NHO Agder	<ul style="list-style-type: none"> • Ser behovet for planen og slutter seg til de overordnede målene. • Frykter at planforslaget vil bety en betydelig svekkelse av vekstkraft og etableringsmuligheter i regionen, dersom det blir vedtatt i sin nåværende form. • Planforslaget går altfor langt i sin ambisjon om å detaljregulere hva som skal være tillatt hvor. De overordnede målene i planen er gode og burde langt på vei være tilstrekkelig som regionale føringer. 	<ul style="list-style-type: none"> • Det nye planforslaget er endret. Fylkeskommunen deler derfor ikke NHOs bekymring når det gjelder vekstkraft og etableringsmuligheter i regionen. For det første omfatter planen kun detaljhandel og nærmere definerte tjenestevirksomhet. Og for det andre legger planen til rette for at disse kan etablere seg i alle by-, kommune-, bydels-, lokalsentre i hele Agder, samt også i alle handelsområder. • Fylkeskommunen anser det nye planforslaget som overordnet, ikke som detaljstyrende.

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
	<ul style="list-style-type: none"> • Planen bør være strategisk innrettet, samtidig som man vektlegger tiltak som kan stimulere en ønsket utvikling, fremfor tiltak som prioriterer å begrense handlingsrommet for kommunene. • Føringerne i planforslaget er vanskelige å tolke. • Definisjonene og begrepene er uklare og skaper manglende forutsigbarhet for bedriftene. Etterlyser f.eks. en klargjøring på hva som menes med «tjenesteyting med høy besøksfrekvens». • En bør gå bort fra å definere og gruppere ulike geografiske områder i regionen. • Enkelte tjenestetilbud som er avhengig av et stort befolkningsgrunnlag, og som er rettet mot hele befolkningen i Agder, bør også kunne tillates andre steder enn kun i Kvadraturen med randsoner, f.eks. sykehus og private helsetilbud. • Det er kommunene som er best egnet til å vurdere hvilke etableringer som er egnet på de ulike geografiske stedene. 	<ul style="list-style-type: none"> • Fylkeskommunen mener at det nye planforslaget er blitt tydeliggjort og lettere å tolke sammenlignet med forrige høringsforslag. • Fylkeskommunen viser til eget kapittel i planen med begrepsavklaringer og definisjoner og er ikke enig med NHO at disse er uklare. Samtidig er fylkeskommunen enig med NHO at «tjenesteyting med høy besøksfrekvens» ikke var tydelig definert. Dette er nå endret i det nye planforslaget ved at planen angir en uttømmende liste med hvilke typer tjenesteyting som er omfattet av planen. • Senterstrukturen er selve kjernen i regional plan for senterstruktur og handel. Det er derfor ikke aktuelt å gå bort fra den. I tillegg står det i de nasjonale forventningene til regional og kommunal planlegging at det skal fastsettes en senterstruktur i regionale planer. • Fylkestinget vedtok at det nye planforslaget ikke skal ha regional planbestemmelse og foreslo i tillegg noen endringer i formuleringene i retningslinjen om senterstruktur. Med dette åpnes det for den fleksibiliteten angående lokalisering av tjenestetilbud som NHO foreslår. Blant annet vil helsetilbud også kunne tillates i handelsområder. • Samtidig er det fortsatt presisert i retningslinjen om regionsenter at tjenestetilbud som er avhengig av et stort befolkningsgrunnlag, og som er rettet mot hele befolkningen i Agder, bør ligge i regionsentrene som nå også Arendal sentrum er en del av. • Det nye planforslaget legger etter fylkeskommunens vurdering ingen hindringer for at kommunene fortsatt

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
		kan vurdere hvilke etableringer som er egnet på de ulike stedene i senterstrukturen.
Næringsforeningen i Kristiansandsregionen	<ul style="list-style-type: none"> • Ser behovet for en ny plan for senterstruktur for hele Agder. • Hensikten med planen må være å skape vekst og verdiskaping i regionen. Her er klima og vern av natur viktige forutsetninger. • Påpeker målkonflikter i planen, og mener generelt at en for streng politikk vil fjerne et av kristiansandregionens viktige fortrinn i en tid der man trenger å tiltrekke seg mer kompetanse. • Er mot bestemmelser som gjør planen juridisk bindende. Reguleringer på detaljnivå bør tilhøre kommunene. • Planen legger strenge føringer for arealbruk. Den burde i større grad være en veileder til hva som kreves for å ta i bruk nye arealer. • Planen blir for detaljert når den lister opp alle sentra av ulike størrelse og funksjon, med tilhørende regler for etableringer og størrelser disse kan ha. Dette er noe som hører hjemme på kommunalt nivå. • Er sterkt mot at de regionale planene skal ha juridisk forrang over kommunale planer. Når planene i tillegg er til dels svært detaljerte, vil det gi unødig byråkrati i styring av regionen, der fylkeskommunens planer i stor grad blir innsigelsesverktøy. 	<ul style="list-style-type: none"> • Planforslaget legger til rette for vekst og utvikling i de eksisterende 134 by-, kommune-, bydels-, lokalsentre og handelsområder i hele Agder, samtidig at det skal bidra til å minimere naturinngrep og til å redusere klimagassutslippene. • Fylkestinget vedtok at det nye planforslaget ikke skal ha regional planbestemmelse. Dermed har ikke planforslag noen juridisk bindende virkemidler lenger og anses ikke for å legge strenge føringer for arealbruk. • Fylkeskommunen mener at det nye planforslaget er overordnet og ikke blander seg inn i reguleringer på detaljnivå. • I det nye planforslaget er retningslinjene i senterstrukturen justert. Fylkeskommunen mener at dette gir kommunene fleksibilitet til å utvikle sine sentre. • I og med at fylkestinget har vedtatt å ta ut regional planbestemmelse er rettsvirkningen endret, slik at vedtatte kommunale planer fortsatt gjelder. I tillegg ble det vedtatt at retningslinjene i planen skal sees på som retningsgivende for kommunenes arealplanlegging, men at de ikke gir regionale og statlige etater grunnlag for å fremme innsigelser. • Ifølge innlegg på dialogsamlingen om handel og attraktive sentre, som fylkeskommunen har gjennomført 15.12.2023, kan for mye transformasjon fra næring til bolig virke mot formålet om attraktive sentre.

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
	<ul style="list-style-type: none"> • Er bekymret for at en streng senterpolitikk kan hindre transformasjon fra næring til bolig i enkelte sentrum. • Kritisk til at føringer om at sentra og mindre tettsteder først og fremst skal betjene eget nærområde. Det kan legges begrensninger for gode ideer og forretningskonsepter som er attraktive utover eget nærområde. • Planen kan med fordel skille mellom handelskonsepter som man trenger ofte og varer man får behov for sporadisk. • Foreslår å opprette begrepet «plasskrevende konsepter» som omfavner handel med plasskrevende varer og plasskrevende tjenesteyting med behov for store områder. Da med reguleringsbestemmelse angående minstestørrelse. • Dagens ansvarsfordeling mellom Kvadraturen og Sørlandsparken må i all hovedsak fortsette. En bør være forsiktig med å tillate nye funksjoner på Sørlandssenteret og se til andre byer for erfaringer med dette, før man gjør endringer som åpner dette uten begrensninger. Men i Sørlandsparken utenom Sørlandssenteret bør det være tillatt å åpne for tjenester over et gitt antall m². • Tjenester som kino, scenekunst og kulturtilbud må reserveres Kvadraturen, bydelssentra og sentra i kommunene ellers. 	<ul style="list-style-type: none"> • Retningslinjene om senterstrukturen slik de er formulert i det nye planforslaget legger etter fylkeskommunens vurdering ingen hindringer for gode ideer og forretningskonsepter utover eget nærområde også i mindre lokalsentre. • Fylkeskommunen synes at forslaget om å skille mellom handelskonsepter som man trenger ofte og varer man får behov for sporadisk høres interessant ut. Men på grunn av utstrakt bransjegliding vurderes det å være vanskelig i praksis å styre dette, fordi mange handelskonsepter selger begge type varer. • I det nye planforslaget er retningslinjen om minstestørrelsen i handelsområder fjernet. Det ble vurdert at en minstestørrelse som kan være fornuftig i Sørlandsparken ikke nødvendigvis vil passe i handelsområder i mindre sentrale deler av Agder. Derfor er det tatt inn en forventning om at kommunene bør fastsette krav om minste tillatte enhetsstørrelse i handelsområder i sine planer. • Fylkestinget vedtok å fjerne den tidligere foreslåtte begrensningen for tjenesteyting i handelsområder generelt, inkludert Sørlandsparken med Sørlandssenteret. Dermed vil det være opp til Kristiansand kommune hva den ønsker å tillate i Sørlandssenteret. • Fylkestinget vedtok å åpne for at kino, scenekunst og kulturtilbud også kan tillates andre steder enn Kvadraturen, bydelssentra og sentra i kommunene ellers.

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
	<ul style="list-style-type: none"> • Mener det bør avsettes områder for kun handel med plasskrevende / store varer i planen. Det bør være tillatt med handelsområder langs E18 / E39. Konkret er en positiv til handel på Kjerlingland og Lohnelier, men det bør presiseres at det kun er tillatt med handel med plasskrevende varer, som ikke er egnet i et sentrum, samt at næringsdrivende som håndverkere med butikk kan flytte hit. • Ønsker å bli invitert inn i prosesser med utarbeidelse av handlingsprogram. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ved å fjerne regional planbestemmelse fra det nye planforslaget vil det ikke med juridisk bindende virkning være forbudt å etablere nye handelsområder langs E18 og E39. Fylkestinget vedtok likevel ikke å ta inn Kjerlingland og Lohnelier som handelsområder i det nye planforslaget. Når det gjelder Lohnelier hadde fylkesutvalget innsigelse mot handel der (jf. vedtak 14.3.2023). • Det er presisert i det nye forslaget til retningslinjen om ABC-prinsippet at etablering av detaljhandel og tjenesteyting langs europavei generelt strider mot dette prinsippet og derfor bør unngås. • Fylkeskommunen er positiv til å gå i dialog med Næringsforeningen vedrørende tiltak i handlingsprogrammet som en kan samarbeide om.
Repstad Eiendom AS	<ul style="list-style-type: none"> • Er bekymret for at planen med sine restriktive tiltak vil føre til en mindre attraktiv region. • Er kritisk til at planen ikke tillater nye områder for handel og tjenester. • Uenig i forslaget om at planbestemmelser i regional plan skal gå foran vedtatte kommunale planer. Dette fører til uforutsigbarhet for næringsliv som planlegger å investere i regionen basert på gjeldende planer («Vedtatte planer er ikke lenger vedtatte planer»). Ønsker at regionale planbestemmelser kun skal gjelde ved planlegging av nye områder som ikke ligger i gjeldende kommunale planer. 	<ul style="list-style-type: none"> • Det nye planforslaget er endret. Fylkeskommunen deler med bakgrunn i dette ikke Repstad Eiendoms bekymring at planen vil føre til en mindre attraktiv region. Tvert imot mener fylkeskommunen at en satsing på å styrke de eksisterende by-, kommune-, bydels-, og lokalsentre i Agder som arenaer for handel og tjenesteyting, og som sosiale og inkluderende møteplasser, vil gjøre Agder mer attraktiv. • Fylkestinget vedtok at det nye planforslaget ikke skal ha regional planbestemmelse, noe som innebærer at planen ikke vil være juridisk bindende. Forslaget innebærer også at vedtatte kommunale planer fortsatt gjelder.

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
	<ul style="list-style-type: none"> • Det må åpnes for større fleksibilitet i etablerte handelsområder. • Planens detaljeringsgrad undergraver det lokale selvstyret. 	<ul style="list-style-type: none"> • Fylkeskommunen mener at det nye planforslaget gir stor grad av fleksibilitet når det gjelder etablering av detaljhandel i handelsområder. Fylkestingets endringsforslag innebærer større fleksibilitet i handelsområder ved at det for eksempel også åpnes for tjenesteyting, og ved at det er opp til kommunene å eventuelt fastsette krav om minste tillatte enhetsstørrelser. • Fylkeskommunen mener at planforslaget holder seg på et overordnet nivå og ikke detaljstyrer kommunenes egen planlegging. Planforslaget gir kommunene stor grad av fleksibilitet når det gjelder å utvikle sine sentre og allerede etablerte handelsområder.
Risør kommune	<ul style="list-style-type: none"> • Planen er et godt, hensiktsmessig og viktig verktøy for tiltak knyttet til bla. klima og miljø, sentralisering og bevaring og utvikling av levedyktig byer og tettsteder (som bla. Risør by). Det er viktig med styrket regionalt samarbeid for å oppnå konkrete, virkningsfulle resultater raskt. • Planen bør gis en tidsavgrensning på for eksempel fire år. • Både Arendal og Kristiansand må defineres som regionsentre i henhold til vedtak som ble fattet i fylkeskommunene i 2016 vedrørende sammenslåing av fylkene. • Retningslinjene for lokalsentre bør endres fra «Som hovedregel er det tillatt å etablere inntil 3000 m² detaljhandel i et lokalsenter, hvis ikke annet er vedtatt i kommunale planer.» til 	<ul style="list-style-type: none"> • Fylkeskommunen er ikke enig i at planen bør gis en tidsavgrensning på for eksempel fire år. Regionale planer har vanligvis en tidshorisont på rundt 12 år. Men de kan både gjelde i kortere eller mye lengre tid. Fylkeskommunen mener at planen ikke trenger å ha en konkret avgrenset tidshorisont, men at den gjelder fram til den blir opphevet eller erstattet av en ny plan. I handlingsprogrammet foreslås det imidlertid at planen evalueres etter senest fire år, og det vil være naturlig å vurdere en eventuell revidering i den forbindelse. • Arendal sentrum er endret til «regionsenter» i det nye planforslaget, på lik linje med Kvadraturen i Kristiansand. • Fylkestinget vedtok følgende formulering om lokalsentre i det nye planforslaget: «Som hovedregel er det anbefalt med inntil 3.000 m² samlet bruksareal detaljhandel i et

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
	<p>«Lokalsentre skal dimensjoneres for å dekke lokalmiljøets behov. Behovene avklares i kommuneplanprosessene.»</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sønedeled og Hope oppfyller kravene til lokalsentre, og må gis denne definisjonen. • I planbestemmelse 4.2.2 bør «besøksintensiv tjenesteyting» defineres. Unntaksbestemmelsen for tjenesteyting med inntil 100 m² bør tas ut. • De regionale planbestemmelsene må knyttes til avgrensede områder nærmere definert i detaljert kart. Utarbeidelse av kartvedlegg må gjøres i samarbeid med kommunene. • Det er viktig at fylkeskommunen anlegger en streng praksis for oppfølging av planen. Dersom dette ikke er intensjonen, bør planen heller utarbeides som et veiledende verktøy for framtidig samfunnsutvikling. • Man burde brukt mer tid på arbeidet med planen og hatt en mer aktiv medvirkning av kommunene i prosessen. • Planen bør sendes på ny høring og offentlig ettersyn etter at fylkeskommunen har bearbeidet planen etter innspill som mottas i denne høringen. • Planen må ikke bli et hinder for Risørs planer for næringsvirksomhet i forbindelse med nytt Risørkryss på E18 / fv416. • Ber også om at de fylkeskommunale virkemidlene som skal styrke handelen i byer og 	<p>lokalsenter, men kommunene kan regulere dette i kommunale planer.»</p> <ul style="list-style-type: none"> • Både Sønedeled og Hope er definert som «lokalsentre» i det nye planforslaget. • Fylkestinget vedtok at det nye planforslaget ikke skal ha regional planbestemmelse. Dermed er kommunenes innspill vedrørende unntak og avgrensning på kart ikke aktuelle lenger. I det nye planforslaget er det imidlertid tydeliggjort i definisjoner og begrepsavklaringer hvilke typer besøksintensiv tjenesteyting som er omfattet av planen og hvilke som ikke er omfattet. • Fylkeskommunen forutsetter at planen følges opp i tråd med § 8-2 plan og bygningsloven. Samtidig vises det til at fylkestinget vedtok at retningslinjene i planen skal sees på som retningsgivende for kommunenes arealplanlegging, men at de ikke gir regionale og statlige etater grunnlag for å fremme innsigelser. • Planprosessen ble forlenget, og det ble en ny runde med dialog, i tråd med fylkestingets vedtak om forlengelse av planprosessen i juni 2023. • Planen sendes på ny høring og offentlig ettersyn etter at innspillene fra forrige høring er gjennomgått og vurdert. • Planen omfatter ikke alle typer næringsvirksomhet, kun detaljhandel og besøksintensiv tjenesteyting etter en nærmere bestemt liste. Fylkeskommunen vurderer at det nye planforslaget ikke legger hindringer for næringsvirksomhet i forbindelse med nytt Risørkryss på E18 / fv416.

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
	<p>grender må økes betraktelig for å bidra til å snu den negative trenden med handelslekkasje.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ser en fare for at planen blir så streng og rigid at den vil være vanskelig å følge opp. Her vises det til politiske vedtak i fylkeskommunen om å avvike fra eksisterende plan for senterstruktur og handel i Aust-Agder. • Bør gå tilbake til 3.000 m² unntaksregelen for handel, slik som i dagens senterstrukturplan for Aust-Agder. 	<ul style="list-style-type: none"> • En styrking av fylkeskommunale virkemidler som skal styrke handelen i byer og grender må eventuelt vurderes i forbindelse med fylkeskommunens budsjettarbeid. • Fylkeskommunen mener at det nye planforslaget ikke er for rigid til å kunne følges opp. • De regionale planbestemmelsene med unntakene er i sin helhet foreslått tatt ut. Dette innebærer at planforslaget ikke lenger inneholder et juridisk bindende forbud mot å etablere detaljhandel eller tjenestevirksomhet utenfor de definerte sentrene og handelsområdene utenfor senterstrukturen, og dermed heller ikke noen unntaksregler. Dermed er det åpnet for etablering av både detaljhandel og tjenesteyting i tråd med ønskene fra kommunen, så lenge dette bidrar til attraktivitet, liv og arbeidsplasser i de eksisterende regionsentre, kommunesentre, bydelssentre og lokalsentre slik de er nevnt i planen.
Råd for personer med funksjonsnedsettelse i Agder	Har en del helt konkrete endingsønsker til ulike kapitler i planen der en ønsker tilføyelser vedrørende universell utforming og tilgjengelighet.	Noen av innspillene er tatt inn, mens andre ikke vurderes å høre hjem i en overordnet regional plan. Det vises til at universell utforming generelt er ivaretatt i plan- og bygningsloven, og at det bør være spesielle grunner til å fremheve dette spesielt i en overordnet plan.
Sirdal kommune	<ul style="list-style-type: none"> • Ser det som positivt at fylkeskommunen har fremlagt forslag til regional plan for senterstruktur og handel som omfatter alle kommunene på Agder, og at planen kan bidra til likebehandling av kommunene. • Tjørhom / Sinnes må endres fra bygdesenter til lokalsenter i planen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tjørhom / Sinnes er endret til «lokalsenter i det nye planforslaget, og navnet er også rettet på kartet med senterstrukturen. • I tråd med vedtatt planprogram for planarbeidet var ikke reiselivsaktivitet og hyttebefolkning / deltidsinnbyggere et tema som skulle belyses spesielt i planarbeidet. Fylkeskommunen har imidlertid vært i dialog med både

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
	<ul style="list-style-type: none"> • Vurderinger omkring betydningen av reiselivsaktivitet og hyttebefolkning / deltidsinnbyggere bør gis en større plass i planen, herunder hvilken betydning dette har for øvre grenser som settes for areal som kan disponeres for detaljhandel. • Unntakene i 4.2.1 og 4.2.2 om regional planbestemmelse bør tilføyes grendeområder, slik at det står boligområder / grendeområder. • Har ingen merknader til de foreslåtte tiltakene i handlingsprogrammet. Det som er vesentlig i oppfølgingen av planen vil være at kommunene i sine planer følger opp med avgrensning og dimensjonering av sine respektive sentre og handelsområder. 	<p>Sirdal kommune og andre «hyttekommuner» for å diskutere tematikken og har foretatt små justeringer i planen som oppfattes å ivareta reiselivsdestinasjoner bedre. I tillegg vedtok fylkestinget at det nye planforslaget ikke skal inneholde regionale planbestemmelser, noe som innebærer at det ikke vil være forbudt med juridisk virkning å etablere handel og tjenester også utenfor de definerte sentrene i planen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Innspillet angående grendeområder er ikke aktuelt lenger, i og med at fylkestinget vedtok å ta ut regionale planbestemmelser av høringsforslaget. • I tråd med innspillet fra kommunen er det tatt inn et nytt punkt i handlingsprogrammet angående avgrensning og dimensjonering av senter- og handelsområdene i kommunale planer.
Statens vegvesen	<ul style="list-style-type: none"> • Planen oppfattes som godt gjennomarbeidet, fanger opp mange viktige problemstillinger, har gode målformuleringer som bygger opp om viktige nasjonale og internasjonale målsetninger, og omfatter sentrale samfunnsutfordringer for å fremme bærekraftig by- og stedsutvikling. • Det er viktig at planen er tydelige på en ikke får en utvikling der det legges til rette for videre utvikling og etablering av nye nærings- og handelsområder og tjenester som vil føre til mer bilbasert transport. Spesielt er en negativ til etablering av nye bilbaserte handelsområder ved vegkryss langs E18 og E39. 	<ul style="list-style-type: none"> • I det nye planforslaget er det tatt inn en ny retningslinje om ABC-prinsippet, der det er presisert at etablering av handel langs europavei generelt strider mot dette prinsippet og derfor bør unngås. • Fylkeskommunen mener at plasskrevende varer er tydelig definert i planforslagets kapittel om definisjoner og begrepsavklaringer. • Fylkestinget vedtok å ta juridisk bindende regionale planbestemmelser ut av planforslaget. Det betyr at planforslaget ikke lenger inneholder en formulering om at planen gjelder foran tidligere vedtatte kommunale planer.

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
	<ul style="list-style-type: none"> • Det bør være en tydelig definisjon på begrepet plasskrevende varer. • Stiller spørsmål ved om det er juridisk holdbart at planen ved motstrid skal gjelde foran tidligere vedtatte kommunale planer. 	
Statsbygg	<p>Viser til at Statsbygg eier og forvalter flere bygg i Agder som ligger utenfor den foreslåtte senterstrukturen (Arendal politistasjon, UiA Campus Kristiansand, fengslene i Mandal og Froland). Ber om en avklaring og tydeliggjøring hvilke av dem som regnes som tjenesteyting med høy besøksfrekvens. En flytting av disse funksjonene til mer sentrale områder vil være utfordrende. For leietakerne i disse byggene er det viktig at eksisterende statlig virksomhet på disse stedene kan utvides ved behov. Ber derfor om å vurdere å legge disse virksomhetene til unntaksbestemmelsen i 4.2.2 planen for å unngå ekstra saksbehandling.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • I det nye planforslaget er det tydeliggjort med en uttømmende liste hvilke typer besøksintensiv tjenesteyting som er omfattet av planen og med en ikke uttømmende liste av hva som ikke er omfattet. Helt konkret regnes både universitet og publikumsrettete polititjenester som omfattet, mens «utrykningsdelen» av politivirksomhet og fengsler ikke vil være omfattet. • I tillegg vedtok fylkestinget å ta regionale planbestemmelser ut av planforslaget, noe som betyr at planen ikke vil legge noen hindringer for utvidelse av de konkrete virksomhetene som Statsbygg nevner.
Statsforvalteren i Agder	<ul style="list-style-type: none"> • Gir innledningsvis fylkeskommunen ros for grundig og godt gjennomført planarbeid. Fylkeskommunen har gjort et meget godt arbeid med å forenkle og samordne de regionale føringene for senterstruktur og handel. • Medvirkning i planprosessen har vært godt ivaretatt, og planforslaget bygger på solide faglige grunnlag. • Planforslaget må likevel endres på flere vesentlige punkter. 	<ul style="list-style-type: none"> • Fylkeskommunen vil innledningsvis bemerke at alle innspillene fra statsforvalteren ble grundig vurdert. De ble også drøftet nærmere på et eget og konstruktivt dialogmøte med statsforvalteren. For en mer utdypende begrunnelse for fylkeskommunens vurderinger og konklusjoner vises det til den nye konsekvensutredningen som ligger ved planforslaget. Konsekvensutredningen er skrevet om og utvidet betydelig, med bakgrunn i statsforvalternes innspill. Blant annet gir den nye konsekvensutredningen en omfattende beskrivelse av 0-alternativet.

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
	<ul style="list-style-type: none"> • Planforslaget har for få og for åpne regionale planbestemmelser. Unntaksbestemmelsene er for omfattende og vil vesentlig svekke hovedmålet om å styre utviklingen til de ulike sentrumsområdene. I tillegg er noen formuleringer uklare og må tydeliggjøres. • Anser at planforslaget vil gi svekket styring i forhold til gjeldende plan for senterstruktur og handel i Aust-Agder. Etterlyser en begrunnelse for bakgrunnen for å lempe på bestemmelser i gjeldende plan for Aust-Agder som har vesentlig mer omfattende bestemmelse. Mener at behovet er bedre styring, og ikke svekket styring. • Planforslaget følger ikke opp nasjonale eller viktige statlige hensyn og interesser godt nok, spesielt Statlige planretningslinjer for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging. • 0-alternativet i konsekvensutredningen har mangler. • Planen tar ikke i tilstrekkelig grad innover seg natur- og klimakrisen og gir for frie rammer for utviklingen i for mange områder. • Planen mangler en konsekvensutredning av at antallet sentre er økt mye i forhold til gjeldende planer. • Det må fastsettes bestemmelser for maksimalt antall bruksareal handel og besøksintensiv tjenesteyting som kan etableres i de ulike områdene i planen (unntatt i regionsenteret og 	<ul style="list-style-type: none"> • Fylkeskommunen har vurdert at mye av det som står som regional planbestemmelse i dagens regional plan for senterstruktur i Aust-Agder går utover det som loven beskriver som formål med en regional planbestemmelse. Fylkestinget vedtok at det nye forslaget som nå skal sendes på høring, ikke skal inneholde regional planbestemmelse. • I formålet med planen er det presisert at den både skal bidra til å minimere naturinngrep og tap av jordbruksarealer, og til å redusere klimagassutslippene. • Fylkeskommunens vurdering er at det nye planforslaget bevisst bør gi ganske frie rammer for utviklingen i de nevnte by-, kommune-, bydels-, og lokalsentre og handelsområder for å styrke dem. • Tanken bak å øke antall sentre i forhold til dagens planer var en mer målrettet styring mot eksisterende sentre og å signalisere at en utvikling av både store og små eksisterende sentre i hele Agder er ønskelig. • Fylkeskommunen har ikke funnet det som hensiktsmessig å sette detaljerte og tallfestede maksgrenser for etablering av handel individuelt for hvert eneste sted som er nevnt i planen. Dette ble vurdert som unødvendig detaljstyring i en regional plan. Det vurderes også å kunne føre til mye unødvendig byråkrati og vil gjøre oppfølgingen av planen vanskelig å håndtere. • Behovet for bygdesentre ble vurdert på nytt, og i det nye planforslaget er denne senterkategorien slått sammen med lokalsentre til den nye kategorien «lokalsentre».

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
	<p>kommunesentrene). Maksimumsgrensene må større grad tilpasses det enkelte område i tråd med planens målsetninger. Konkrete stedstilpassete maksimalgrenser gir god styring og forutsigbarhet. Savner en nærmere vurdering av i hvilken grad fravær av maksimumsgrense for handel i disse områdene kan ivareta en bærekraftig utvikling.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Det er ikke tilstrekkelig forskjell i retningslinjene for de ulike nivåene i senterstrukturen. Spesielt behovet for nivået «bygdesenter» må vurderes på nytt. • Mer areal til plasskrevende handelskonsepter motvirker en bærekraftig utvikling. Planforslaget bør reflektere dette, og ikke åpne for mer areal til den type handel. • Varsler at dersom Agder fylkeskommune vedtar høringsforslaget uten å foreta endringer i tråd med merknadene, vil Statsforvalteren vurdere å bringe saken inn for Kommunal- og distriktsdepartementet. • Positiv til forslag til handlingsprogrammet, men det bør vurderes å evaluere planen tidligere enn 2027. 	<ul style="list-style-type: none"> • Fylkeskommunen mener at en regional plan ikke kan forby etablering av alle typer plasskrevende handelskonsepter. Det nye planforslaget åpner for etablering av plasskrevende handelskonsepter både i eksisterende sentre og handelsområder. • Fylkeskommunen legger gjennom handlingsprogrammet opp til en evaluering av planen ved behov og senest innen 2027. I denne sammenheng vil det være naturlig å undersøke om den nye planen gir bedre eller svekket styring mot planens formål.
Sørlandsparken Næringsforening AS	<ul style="list-style-type: none"> • Støtter planens formål og ønsker om å bidra til å styrke by- og tettstedssentrene. • Utviklingen av nye boligfelt i nærheten av Sørlandsparken tar bort hovedargumentasjonen 	<ul style="list-style-type: none"> • Fylkestingets endringsforslag til planen gir rom for en videre utvikling av både detaljhandel og tjenesteyting i Sørlandsparken. Det foreslåtte forbudet mot tjenesteyting i handelsområder i tidligere høringsforslaget er tatt bort.

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
	<p>mot videre utvikling av både handel og tjenester i Sørlandsparken.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Det er viktig at Sørlandsparken med Sørlandssenteret utvikler seg i takt med endringene i samfunnet. Begrensinger angående tjenesteyting i Sørlandsparken bør derfor nyanseres. Det er et miljø- og bærekraftsperspektiv å gjenbruke allerede oppførte bygningsmasse som har tomme lokaler til rådighet for nye aktiviteter. • Krever at reguleringsplanen for Sørlandsparken blir revidert og gir eksempler på fritidsrettete tjenester som ønsker å etablere seg i eksisterende næringsbygg. 	<ul style="list-style-type: none"> • Fylkeskommunen er enig i at det er fornuftig å gjenbruke allerede oppførte bygningsmasse og allerede bebygde arealer. Det er for eksempel foreslått en retningslinje om at muligheter for fortetting og transformasjon i eksisterende sentre og handelsområder alltid skal vurderes nøye før nye områder for detaljhandel og besøksintensiv tjenesteyting tas i bruk. Hva som konkret kan bygges hvor i Sørlandsparken vil imidlertid være avhengig av gjeldende reguleringsplaner som kommunen utarbeider. • En revidering av reguleringsplanen for Sørlandsparken ligger ikke i fylkeskommunens ansvar. Det er Kristiansand kommune som eventuelt må vurdere en revidering av gjeldende reguleringsplan for Sørlandsparken.
<p>Sørlandssenteret Eiendom AS - Olav Thon Gruppen</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Utviklingstrendene innen handel gjør at det er viktig for Sørlandssenteret å finne nye måter å utnytte de store arealressursene som senteret har. Konkret ønsker en å utnytte ledige lokaler til ulike etterspurte tjenester. Det er ikke tanker om å etablere viktige offentlige eller private tjenester som kino, bibliotek, kulturhus, forsamlingslokaler og NAV-kontor på senteret. Det bør være mulig å tilby et småskala tjenestetilbud uten at det utfordrer målene i den planlagte senterstrukturen. • Etterlyser klare definisjoner av hva som menes med tjenester med høy besøksfrekvens og lurer på om dette skal overlates til kommunene. 	<ul style="list-style-type: none"> • Fylkestingets endringsforslag til planen gir rom for en videre utvikling av både detaljhandel og tjenesteyting i Sørlandsparken, inkludert Sørlandssenteret. Det foreslåtte forbudet mot tjenesteyting i handelsområder i tidligere høringsforslaget er tatt bort. • Det nye planforslaget inneholder nå en uttømmende liste med hvilke typer tjenester som er omfattet. Hva som konkret er lov å etablere i konkrete områder vil fortsatt være avhengig av hva kommunene vedtar i sine reguleringsplaner. • Bedre utnyttelse av dagens lokaler og bygningsmasse i Sørlandssenteret, istedenfor nybygg, vil være helt i tråd med det nye planforslaget som inneholder egne retningslinjer om det: For eksempel står det at muligheter for fortetting og transformasjon i eksisterende

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
	<ul style="list-style-type: none"> • Påpeker at en har ingen planer om nybygg eller utvidelse av senteret, kun bedre utnyttelse av dagens lokaler og bygningsmasse, og at dette vil være i tråd med ambisjonen om arealnøytralitet for kristiansandsregionen. 	<p>sentre og handelsområder alltid skal vurderes nøye før nye områder for detaljhandel og besøksintensiv tjenesteyting tas i bruk.</p>
TT Anlegg AS	<ul style="list-style-type: none"> • Sendte inn to uttalelser vedrørende henholdsvis næringsområdene Herdalen i Lyngdal kommune og Lohnelier i Kristiansand kommune, samt en handels- og en trafikkanalyse om Lohnelier som vedlegg. • Det er uheldig at planforslaget viderefører den restriktive og begrensede tilnærmingen fra gjeldende regionale planer med hensyn til etablering av plasskrevende handelsvirksomheter. Uttalelsen beskriver mulige positive effekter av mer etablering av plasskrevende handel. • Mener at konklusjonene i planforslaget er tatt basert på et mangelfullt kunnskapsgrunnlag. Uttalelsen beskriver konkret utviklingstrekk som en mener mangler i planforslaget. • Planforslaget tar ikke hensyn til det store verdiskapingspotensialet som nye E39 kan gi. Kritiserer i den sammenheng at planen ikke angir muligheter for hvor større plasskrevende handelsvirksomheter skal etablere seg i Lyngdal kommune eller i kristiansandsregionen (unntatt Sørlandsparken). 	<ul style="list-style-type: none"> • Fylkestinget vedtok at det nye planforslaget ikke skal ha regional planbestemmelse. Dermed må det oppfattes som mindre restriktiv enn forrige høringsforslag. Samtidig tok fylkestinget hverken Herdalen eller Lohnelier inn som handelsområder i det nye høringsforslaget. • Fylkeskommunen er umiddelbart ikke enig med TT Anlegg når det gjelder de positive effektene av mer etablering av mer plasskrevende handel slik de er beskrevet i høringsuttalelsen. Argumentasjonen fra TT anlegg vurderes ikke å være basert på anerkjent forskning. Etter fylkeskommunens vurdering vil etablering av handel på Lohnelier og Herdalen stride mot formålet med planen. At slike etableringer skal være i henhold til ABC prinsippet må bero på en misforståelse av dette prinsippet fra TT Anlegg sin side. Det påpekes i denne sammenheng også at fylkesutvalget hadde innsigelse mot handel både på Herdalen (vedtak 20.12.2022) og på Lohnelier (vedtak 14.3.2023). • Kunnskapsgrunnlaget som er benyttet i utarbeidelsen av planforslaget er forskningsbasert og vurderes som omfattende. Det er gjengitt i et eget vedlegg til planforslag og er dermed etterprøvbart. • Planforslaget tillater handel for plasskrevende handelsvirksomheter i alle de nevnte 134 by-, bydels-,

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
	<ul style="list-style-type: none"> • Mener at plasskrevende handelsvirksomheter i både Herdalen og på Lohnelien bør tillates i planen, og at dette vil være i henhold til ABC-prinsippet «rett virksomhet på rett sted». 	<p>kommune- og lokalsentre og handelsområder i Agder. Planen omfatter ikke annen virksomhet enn detaljhandel og nærmere bestemt besøksintensiv tjenesteyting og legger derfor ingen hindringer for utvikling av alle andre typer næring langs E39.</p>
Tvedestrand kommune	<ul style="list-style-type: none"> • Det er betenkelig at planforslaget ikke har hensyntatt eller vurdert de store endringene regionen står overfor med etablering av Morrow, Biozin, etc. • Planforslaget er mangelfullt når det gjelder drøfting av utfordringene med varetransport i de trange og verneverdige bysentrum. • Planforslaget mangler troverdige, helhetlige strategier for hvordan målet med planen skal virkeliggjøres i Tvedestrand sentrum eller i andre steder i kommunen. • Planen bør tillatte handel med plasskrevende varer på næringsområdet Grenstøl. • Kunnskapsgrunnlaget for planforslaget har noen vesentlige mangler. • Har fått utarbeidet et eget fagnotat som grunnlaget for høringsuttalelsen der virkninger av handelsetablering på Grenstøl for kommunen er drøftet. • Savner en evaluering av de gjeldende senterstrukturplanene for Aust-Agder og Vest-Agder når det gjelder virkningen i alle enkeltkommuner i Agder. 	<ul style="list-style-type: none"> • Fylkeskommunen mener at det nye planforslaget ikke legger noen hindringer for den store utviklingen en kan forvente i Østre Agder i forbindelse med etableringen av batterifabrikken. Planen omhandler kun utviklingen av detaljhandel og spesielle typer tjenesteyting, og den legger til rette for utvikling i alle de nevnte 134 sentre og handelsområder i planen. • I tråd med vedtatt planprogram for planarbeidet var ikke utfordringene med varetransport i de trange og verneverdige bysentrum et tema som skulle belyses spesielt i planarbeidet. Fylkeskommunen ser imidlertid utfordringene som kommunen påpeker når det gjelder handel og tjenestevirksomhet i Tvedestrand sentrum eller andre historiske og trange bysentre i Agder. Derfor er det tatt inn et punkt i handlingsprogrammet for oppfølgingen av planen, som er relatert til å se på muligheter for handel og service i de historiske bysentrene. • Fylkestinget vedtok at Grenstøl skal tas inn som annet område for handel i det nye høringsforslaget. • Kunnskapsgrunnlaget som er benyttet i utarbeidelsen av planforslaget er forskningsbasert og vurderes som omfattende. Det er gjengitt i et eget vedlegg til planforslag og er dermed etterprøvbart. Detaljerte undersøkelser for hver enkeltkommune eller til og med

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
	<ul style="list-style-type: none"> Ber om at det vurderes på nytt om utleveringssted for kjøpte varer skal inngå i definisjonen av detaljhandel. Positiv til at ny tjenestevirksomhet ikke skal tillates i regionale handelsområder (som Stoa) og andre handelsområder (som Harebakken og Krøgenes), fordi dette ville være i konkurranse med tilsvarende i Tvedestrand sentrum. 	<p>for alle by-, bydels-, kommune- og lokalsentre og handelsområder i hele Agder ville etter fylkeskommunens vurdering gått langt over det som kan forventes å få gjennomført i en regional planprosess. En omfattende evaluering av de gjeldende planene for alle enkeltkommuner i Agder var ikke mulig med de vedtatte rammene for planarbeidet. Evalueringen skjedde mer grovmasket på delregionnivå, basert på egne analyser, intern faglig dialog og som en del av medvirkningsarenaene som ble gjennomført under planprosessen.</p> <ul style="list-style-type: none"> Fylkeskommunen mener fortsatt at utleveringssted for kjøpte varer bør likestilles med salgssted for varer i definisjonen av detaljhandel. Dette begrunnes med at de er sammenlignbare når det gjelder hvor mye transport de genererer. Fylkestinget vedtok å fjerne den tidligere foreslåtte begrensningen for tjenesteyting i handelsområder generelt, inkludert Stoa.
Ungdommens fylkesutvalg	<p>Innspill til handlingsprogrammet: Ønsker at hver kommune skal ha en god møteplass for ungdom, og fokusere på at det skal være en attraktiv plass for barn og unge. Samt gode muligheter for å komme seg til møteplassen.</p>	<p>Det er tatt inn et nytt punkt i handlingsprogrammet om at fylkeskommunen og kommunene skal samarbeide om å etablere gode, attraktive og godt tilgjengelige møteplasser. Samtidig ble det vurdert at det ikke vil være riktig å begrense dette gode tiltaket til kun barn og unge. Derfor er det valgt en formulering om at det skal etableres gode møteplasser for alle.</p>
Universitetet i Agder	<ul style="list-style-type: none"> Attraktive by- og tettsteder må inkludere kafeer, restauranter, aktiviteter, opplevelser og kulturtilbud, i tillegg til handel og tilsvarende tjenester. Å utvikle attraktive bysentre, konkret 	<ul style="list-style-type: none"> Innspillene tas til etterretning. Selv om studenter vil påvirkes av planen anses de ikke for å være blant hovedmålgruppene.

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
	<p>Kristiansand og Grimstad, har mye å si for rekruttering av studenter at regionen er attraktiv, og at denne målgruppen finner de tilbud de forventer av en studentby.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Påpeker at handelsetableringer utenfor sentrene vil kunne ramme tilgjengeligheten for studenter, som ofte ikke har bil. • Bemerker at studenter ikke er omtalt eller definert som målgruppe i planen. 	
Vegårshei kommune	<ul style="list-style-type: none"> • Støtter opp under arbeidet med planer som legger til rette for samarbeid og utvikling på tvers av kommunegrenser. • Ønsker at Ubergsmoen tas inn som bygdesenter. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ubergsmoen er tatt inn som «lokalsenter» i planen (kategoriene «bygdesenter» og «lokalsenter» ble slått sammen i det nye planforslaget).
Vennesla kommune	<ul style="list-style-type: none"> • Bestemmelser og retningslinjer oppfattes som tydelige. For å oppnå målene i planen som styrking av by-, tettsted og bygdesentrene på Agder, er det imidlertid viktig at det tas lokale hensyn som sikrer lokalpolitisk handlingsrom. • Ber om at Hægeland får status som lokalsenter i stedet for bygdesenter. 	<ul style="list-style-type: none"> • Fylkestinget vedtok å sende det nye planforslaget på høring uten regional planbestemmelse. • Fylkeskommunen mener at det nye planforslaget gir kommunene stor fleksibilitet og mulighet for lokal tilpasning når det gjelder å utvikle handel og tjenestevirksomhet i de eksisterende sentrene. • Hægeland er i det nye planforslaget definert som «lokalsenter», som en konsekvens av at kategoriene «bygdesenter» og «lokalsenter» ble slått sammen.
Østre Agder interkommunalt politisk råd	<ul style="list-style-type: none"> • Støtter formålet med planen. Planforslaget er ryddig og oversiktlig og vil være et godt verktøy for å iverksette en felles praksis for hele Agder. Det styrker fellesskapet i landsdelen og bidrar til forutsigbar samhandling mellom de regionale myndigheter og kommunene. 	<ul style="list-style-type: none"> • Fylkeskommunen mener at det har vært mye dialog gjennom hele planprosessen, slik det også fremgår i et eget vedlegg til planen. Samtidig noteres det at ikke Østre Agder IPR synes det har vært godt nok. Det ble derfor lagt opp til enda mer dialog etter første høring, i tråd med fylkestingets vedtak om forlengelse av planprosessen. I denne fasen mener fylkeskommunen

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
	<ul style="list-style-type: none"> • Det burde vært bedre samhandling med kommunene underveis i planprosessen. • Gjeldende senterstrukturplan for Aust-Agder har blitt opplevd som en tvangstrøye og ønsker at den nye planen blir et fleksibelt verktøy for å oppnå ønsket samfunnsutvikling i landsdelen. • Sørlandsparken og Stoa er så forskjellige at de ikke bør behandles likt i planen. • Planen mangler perspektiv på hva som bør gjøres for å utnytte arealene i eksisterende handelsområder bedre gjennom fortetting. • Forslaget om kun ett regionsenter rimer ikke med intensjonene som lå ved sammenslåing av Aust-Agder og Vest-Agder der det ble gjort en funksjonsfordeling mellom Kristiansand og Arendal. • Grenstøl næringsområde i Tvedestrand kommune må inngå i områder der det blir anledning til å lokalisere handelsvirksomhet for plasskrevende varer. Opplistingen i planen for varekategorier som inngår i denne kategorien bør suppleres med møbler. • Planen bør åpne opp for at det på Ubergsmoen bygdesenter i Vegårshei kommune skal kunne etableres handelsvirksomhet. • I Grimstad må Fevik defineres som et bydelssenter og Campus Grimstad inkl. Øygårdsdalen må defineres som et lokalsenter. 	<p>det har vært veldig god og konstruktiv dialog med administrasjonene i kommunene i Østre Agder. Når det gjelder politisk involvering var det dessverre ikke mulig med mer enn et møte med representantskapet i Østre Agder Interkommunalt Politisk Råd. Fylkeskommunen er åpen for mer dialog i den nye høringsfasen, om kommunene ønsker det.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fylkestinget vedtok å sende det nye planforslaget på høring uten regional planbestemmelse. Dermed anses ønsket om at den nye planen blir et fleksibelt verktøy som imøtekommet. • Sørlandsparken og Stoa, og i det nye planforslaget i tillegg Handelsparken in Lyngdal, er definert som «regionale handelsområder». Hvordan utviklingen der skjer i detalj overlates til kommunene, f.eks. hvilke eventuelle krav til minste enhetsstørrelse som settes for handelsetableringer. I en overordnet regional plan om senterstruktur mener fylkeskommunen at handelsområdene bør behandles likt. Dette er nærmere beskrevet i retningslinjene i planforslaget. • I det nye planforslaget er fortetting nå omtalt flere steder i retningslinjene. For handelsområder er det for eksempel presisert at det skal legges til rette for høy arealutnyttelse både ved nybygg og utvidelser, og det skal sikres mulighet for framtidig fortetting og transformasjon. • Arendal sentrum er endret til «regionsenter» i det nye planforslaget. • Fylkestinget vedtok at Grenstøl skal tas inn som annet område for handel i det nye høringsforslaget. Det vil

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
	<ul style="list-style-type: none"> • Det bør være mulighet for at kommunene gjennom utarbeidelse av en områdereguleringsplan kan endre handelsområdets yttergrenser (ikke bare gjennom kommuneplan og / eller samtykkebehandling). • Planforslaget bør stimulere til alternativ plassering av parkeringsareal i den foreslåtte retningslinjen om arealeffektivitet. 	<p>med det nye forslaget være opp til Tvedestrand kommune hvilke typer handel og tjenester som kan etableres der.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Innspillet om å ta inn møbler i definisjonen av plasskrevende varer er ikke tatt til følge. • Ubergsmoen er tatt inn som «lokalsenter» i planen. • Etter ny dialog med administrasjonen i Grimstad kommune er man blitt enige om at Fevik beholdes som «lokalsenter», i tråd med kommunens egne planer. • Campus Grimstad er tatt inn som «lokalsenter», og avgrensningen av det er overlatt til kommunene. • Fylkestinget vedtok følgende formulering når det gjelder avgrensning av sentrene i kommunale planer: «Avgrensningen må skje gjennom arealformål som tillater etablering av detaljhandel og tjenesteyting. Dette skal fortrinnsvis gjøres i kommuneplanens arealdel eller i en kommunedelplan. Endringer og avgrensninger kan skje i en områdereguleringsplan eller detaljreguleringsplan.» • Retningslinjen om arealeffektivitet er presisert og sier nå at det bør vurderes å legge til rette for bygging i høyden og på parkeringsplasser. Ved etablering av flere bedrifter i samme område skal sambruk av parkeringsarealer vurderes. I retningslinjen om handelsområder står det i tillegg at det skal sikres mulighet for framtidig fortetting og transformasjon, for eksempel ved å fjerne parkeringsarealer over bakken.
Åseral kommune	<ul style="list-style-type: none"> • Planen bør ikke bare definere lokalsentre med bakgrunn i innbyggertallet og eksisterende funksjoner per i dag. Den bør også ha med de 	<ul style="list-style-type: none"> • Det har vært et eget dialogmøte med kommunen der innspillene ble drøftet nærmere. Fylkeskommunen holder etter en ny vurdering fast ved på at rene hytte-

Avsender (alfabetisk)	Sammendrag av høringsuttalelsen	Kommentarer og vurderinger - Forslag til endringer med grønn skrift
	<p>«lokalsentra» som har utviklet seg de siste 20-30 år på grunn av reiselivet. Utvikling av slike lokalsentra er svært viktig også for innbyggerne, da disse vil få kortere reisevei til dagligvarehandel og andre tilbud enn de normalt ville hatt.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Konkret foreslås at Ljosland og Bortelid tas inn som lokalsentre i planen. 	<p>eller andre reiselivsdestinasjoner ikke bør inngå som sentre i senterstrukturen. Kommunens forslag om å ta inn Ljosland og Bortelid som lokalsentre i planen tas ikke til følge, fordi de ikke kan sammenlignes med alle de andre lokalsentrene i planen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fylkeskommunen mener likevel at kommunens planer om videre utvikling spesielt av Bortelid ikke nødvendigvis vil være i strid med det nye forslaget til regional plan for senterstruktur. Her vises det spesielt til at fylkestinget vedtok å fjerne regionale planbestemmelser fra det nye høringsforslaget. Dette innebærer at planforslaget ikke inneholder et juridisk bindende forbud mot etablering av handel eller tjenestevirksomhet utenfor sentrene som er nevnt i den regionale planen. I tillegg er det presisert i avsnittet om definisjoner og begrepsavklaringer at reiselivsrelatert tjenesteyting og idrettsanlegg ikke er omfattet av planen.